یاش توركستان

توركستاننگ ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك ده‌قابر-نده‌ن چیغا باشلاغان	مـارت 1938 (1357 هجری)	سان 100

بو ساندا:

۱ــ ۱۰۰نچی سان — «یاش توركستان»

۲ــ سانجار اسفندیار — مصطفی

۳ــ مجادله قوربانلاری — اوقتای

٤ــ توركستاندا تیل سیاستی — ایسه‌ن تورسون

٥ــ شرقی توركستان انقلابیغا بر قاراش — امین‌واحدی

٦ــ «۲۱» له‌ر محاكمه‌سی

۷ــ ساویت روسیاسندا: ۱ــ بوته‌نقو حادثه‌سی، ۲ــ قیزیل اوردو سیراسینی‌تازالاو

۸ــ بین‌الملل تورموشدان — م.

۹ــ كتابیات: توركستان ملی حركتی حقندا آلمانچا براثر — طاهر

۱۰ــ توركستاننگ بوكونگی تورموشندان — «B. O.» مجموعه‌سندان

۱۱ــ توركستان خبرله‌ری: قازاق تیلنده ته‌خنیك ادبیاتی، تاجیكستاندا قوممونیست فرقه‌سینگ أوسووی، توركستاندا كیمله‌ر نیمه‌اوچون مكافات آلادر؟

۱۲ــ تورلو خبرله‌ر: توركستان ـ ایران چیگه‌ره‌سنده، ساموبلوویچ قامالدی، قوتلاو، باشقارمامیزغا كیلگه‌ن اثرله‌ر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تورلو خبرلەر

سامویلوویچ قامالدی

اینانچلی بر منبعدان أورگەندیگمزە کورە، اسمی مجموعەمیزدا کوبگنە آتالیب کیلگەن روس تورکولوغلاریدان آقادەمیك آلەکساندر سامویلوویچ «گ. پ. او» طرفدان حبس ایتلمشدر. معلوم اولدیغی أوزرە سامویلوویچ وقتیلە تورکیەگە باریب، استانبولدا توپلانغان تیل و تأریخ قورولتایلاریغا قاتناشیب، بو قورولتایلاردا ساویت علم آقادە- میسینی تمثیل ایتکەن ایدی.

*

تورکستان ـ ایران چیگەرەسندە

تورکستان چیگەرەسی یاقیندان ۲۵.۲.۳۸ دە باشقارمامیزغا یازیلغان بر مکتوبدە شو ییل ذالقعدە(غینوار) باشندا تورکستان مهاجرلەرندەن نفس آخوند وە ذالحجە(فیورال)نگ ۲سندە ملا محمد نام کشیلەرنگ ساویت آگەنتلەری طرفدان قولغا توشورولوب ساویت توپراغیغا آلنیب کیتیلگەنلیکلەری بلدیریلمەکدە وە بو حادثەنگ مهاجرلەر آراسندا آنچا هیجان اویغاترغانلغی یازیلماقدادر. «یاش تورکستان»تورکستانحدودی باشندا یاشاوچی یورتداشلارنگ نظر دقتینی یوقاریداغی حادثەگە تار- تیب، اولارنی سوڭ درجە احتیاطلی بولوغا دعوت ایتەدر.

*

قوتلاو— بو ییل برنچی محرم مارتنگ ۲نچیسینە، چارشنبە کونینە توغرو کیلە تورغانیدان، شو کوندەن یعنی ۲.۳.۳۸ دەن هجری ۱۳۵۷ نچی وە ۲۲نچی مارتدان ایسە ایسکی تورك حسابیلە «بارس ییلی» باشلانا- جاقدر. بو مناسبتلە «یاش تورکستان» أوزینگ تورك‌اسلام اوقوچیلارینی یورەکدەن قوتلولار وە بو تورك‌اسلام ییلینگ بوتون مسلمانلار اوچون سعادتلەر کیلترووینی جاندان تیلەیدر.

100نچی سان

بو، «یاش تورکستان»نگ یوزنچی سانیدر. عادتدە یوز بر یوبیلە سانیدر. فقط بز یوبیلە یاساماق نیتندە ایمەسمز.

تورکستان ملی قورتولوش حرکتی جارچیلغی وە بو مقدس غایە- نگ چراقچیلغی کبی آغیر وە مسئولیتلی بولغانی قادار اد شرفلی بر وظیفە «یاش تورکستان» مؤسسلەری ایلە باشقا روچیلارینگ ضعیف اوموزلارینا توشمشدر. بز «تمب» ایلە برلکدە بو وظیفەنی أوتەشدە کوچمز، أمکانمز نسبتندە اوروونوب کیلمەکدەمز. یوبیلە آیریم شخصی وە یا تشکیلاتنگ فعالیتنە قیمت بیرو بیلەن باغلیدر. بز أیسە قیلیب کیلە یاتقان فعالیتمزگە قیمت بیرو حقینی اوزیمز دە کورە آلمای کیلەمز.

برنشریات تورموشندا «یوز سان» عادتا تورلو زحمتلەرلە آشیلاجاق بر داواندر. بز دە ایمدی گنە بو داواندان کیچدیك. لکن بزنگ کوزیمز استقبالغا تیکیلگەن وەکوب دە اوزاق بولماغانلیغینی امید ایتدیگمز یورتمزنگ قورتولوش کونی علامتلەرینی قیدیرماقدادر.

صبرسزلقلە کوتدیگمز قورتولوش قویاشی کوتەریلسە بو ملی کورەشنگ متواضع کورەشچیلەری، ملی مفکورەنگ قارا ایشچیلەری —بزلەر دە توغان یورتدا، توغان خلقمز ایچندە بولور ایدیك. حقلی حکمنی مەنە شوزمان مستقل یورتداغی بختیار خلقمز آغزندان ایشیتمەکچی بولامز. قاندای بولسە ادا بو حکم بزنگ اوچون مقبول، سوڭ وە قطعیدر.

یورتمزنگ یاتلار حاکمیتندەن قورتولماسی اساس عاملی یورتدا ملی برلك، خارجدە— مهاجرتدە توغرولق؛ هدف وە ایشدە برلك بولغانلیغینی تورکستانلیلار بر آن اوچون دە اونوتماماليدرلار.

شو مناسبتلە نشریاتمزنی موفقیتلە دوام ایتدیریب کیلودە معنوی وە مادی یاردەملەری توقونوب کیلە یاتقان یورتداش وە دوستلاریمزغا صمیمی تشکرلەریمزنی بیلدیریب أوتونی دە أوزیمز اوچون بر وظیفە دیب بیلەمز.

یورتداغی ملی قورتولوش حرکتی کورەشچیلەری قارشیسندا سایغیلارله باش ایگیب ، اولارنی یورەکدەن سلاملایمز. «یاش تورکستان».

*

سانجار اسفندیار

(تورکستاندا روس بولشەویکلەری شوۋینیزمی قوربانلارندان بری)

تورکستانداغی روس بولشەویکلەری شوۋینیزمی قوربانلاری ایچندە ایک فجیع بر عاقبتگە معروض قالغانی دوقتور سانجار اسفندیار در. اونگ ، اوزون سنەلەر تورکستان والی عمومیسی یاندا ترجمانلق قیلغان آتاسی میرآلای (سوگراق گەنەرال) سید جعفر اسفندیارنگ اسمی بوتون تورکستاندا تانیلغاندر. سید جعفرنگ تورت اوغلندان حیاندا قالغانی شو سانجار ایدی. سانجارنگ هەر اوچ توغانی دا فجیع أولوملە دنیادان کیتدی. اولاردان بری — پاریس صنعت آقادەمیسی طلبەسی — ١٩١٦نچی یلی قوزغالانی زمانی جزاح قضاسندا أولوب کیتدی. قوزغانچیلار اونی روس حکومتی مأموری دیب بلیب أولدوروب یوبارغانلار. سانجار تاشکنددەگی «ریالنی» آتلی روس اعدادیسندە اوقودی. بو مکتبنی بیترگەچ پەتەرسبورغداغی حربی طب آقادەمیسنە کیردی. مەنە شو پەتەرسبورغدا اوقوب یورگەن چاغلاردا بز اونگلە یاقینلاشب دوستلاشدیق.

عائلەسندەگی روسچا تربیە سانجارنگ تورکستانلیلق حسینی او قادار أولدورە آلماغان ایدی وە او هەر زمان چین تورکستانلی بولوب اورتاغا چیقیشغا اوروندی.

حربی طب آقادەمیسینی بیتریب چیققاندان سوڭ (یاگیلیشمازسام ١٩١٢نچی یلی) سانجار حربی دوقتور صفتندە تورکستانغا کیتدی. او یردەن اونی سوغوش جبهەسینە آلیب کیتدیلەر. بر سوغوش حرکاتی اثناسندا باشندان یارالانغان سانجار آلمانلارغا اسیر توشەدر. اونی ، بوگون لهستاننگ آلمانیا چیگەرەسندەگی بر شهری «تورون»داغی اسیرلەر لاگەرینە کیریتب قویادرلار. تورکستانلی ایکەنلگی آڭلاشیلغاچ ، آلمانلار اونی بوشاتیب یوبارادرلار.

سانجار تورکستانغا قایتب کیلیب ، تا انقلاب باشلانغونچا تەرمیزدە حربی دوقتور بولوب ایشلەدی.

١٩١٧نچی یلی انقلابینا سانجار حقیقی بر اینانچلە بیریلدی. او انقلابغا بزلەر کبی ملی کوروش وە تازە ملی پروغراملە کیرمەدی ، ایشچی وە سالداتلار دیپوتاتلاری ایلە برلکدە سول انقلابچی عنصر بولوب کیردی. او بو قورومنی انقلابنگ خلاصکارلك شعارینی یوزەگە چیقاروچی برتشکل دیب قبول ایتکەن ایدی. سانجار بزنگ ملی قونغرەلەریمزدەن هیچ بریسینە قاتناشمادی. بوخارا امیرینگ ستەپەندیاسی بیلەن اوقوغان سانجار ایشچی سالداتلار شورالاری ایلە برلکدە بوخارا امیرینە قارشی کورەش یوروتدی وە او یردە ایشچی وە سالداتلار شوراسی حکمرانلیغی تأسیسی اوچون اوروندی.

بوتون انقلاب دورندە مەن سانجار بیلەن برگنە دفعە اوچراشدم. بودا ١٩١٨نچی یلی یانوار باشلارندا خوقندە ایدی. او خوقندە توپلاناجاق تورکستان دهقان وە ایشچیلەر قونغرەسینە قاتناشو اوچون کیلگەن ایدی. غالبا بو قونغرەنگ هیئت ریاستی ایچندە دە ایدی. معلوم اولدیغی أوزرە بو قونغرە تورکستان ملی مختاریت حکومتینی مملکتنگ یگانە صلاحیتدار حکومتی دیب قبول ایتکەن وە بو قراریلە مرکزی ساویت حکومتنە مراجعت ایتب ، اوندان ملی حکومتنی تانووینی وە تورکستانغا یات بر عسکری کوچکەگنە تایانیب تاشکنددە قورولغان ساویت حکومتینی تارقاتب یوبارووینی سوراغان ایدی...

مەن اورونبورغدان قایتب قونغرەنگ بیتەرکونیگنە خوقندگە ایریشەبیلگەن ایدم. اونگچون دە اوگا قاتناشوچیلاردان هیچ کیمسەبیلەن کوروشە دە آلماغان ایدم. سانجار بیلەن بز ایسکی دوستلار کبی قارشیلاشدیق. بر نیچە سوزگنە قاتناشترغان بولدق. اوندان سوڭ اونی هیچ بر یردە اوچراتمادم.

١٩١٩نچی یلی سانجار بولشەویك فرقەسینا کیردی. اونگ فرقەغا هیچ قاندای یاشیرین مقصدکوزەتمەیچە کیرگەنینی دە قبول ایتیش

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، ئەدەبىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

کیرەك. چونکه سانجار عمرندە بر آن اوچون نه «جدیدچی» وه نەدە «آلاشچی» بولماسدان، اوزینک اجتماعی ایشلەرگه قاتناشا باشلادیغی انقلاب دورینی «ساویتلەر قازاننda قایناب» اوتکەزدی. اونک خوقند قونغرەسینه قاتناشووی دا روس ایشچی، روس سالداتلارینک ادبسزلگندەن کیلیب چیققان برتصادفدەن گنه عبارت ایدی.

سانجارنک اسمی بر دفعەغنا بولسادا تورلو جنسدەن «آغماچیلار» ایچندە اوچراتیلمادی. او نه «انعامچیلار»، نه «سلطان‌بیك خوجانچیلار» وه نەدە «سعدوقاصچیلار» ایچندە اوچراتیلدی. او بولشەویك انقلابینی بولغانی کبی قبول ایتدی، «ملی آغماچیلار»اکبی تنقید ایتب، مخصوص طلبلەر قویوب چیقمادی. بو دا آپ آچیق آکلاشیلب تورغان بر نەرسه ایدی، چونکه سانجار انقلابغا خلق آراسندان یتیشیب کیرەدی. خلق آراسندا یتیشیب انقلابغا قاتناشوچیلار خلق، اونک تورموشی، وه طلبلەرینی بیلەرلەر ایدی. اونکچون ده اونلار انقلابغا قاتناشا باشلاینچا بولشەویکلەرگه قارما قارشی «تیسکەریچیلك» کبی بولوب کورونگەن خلقنک احتیاج وه طلبلەرینی اورتاغا قویدیلار. قیسقاچاسی اونلار، انقلابدان (ساویت حکومتدەن) خلق احتیاجلارینی اورونلاشنی طلب ایتدیلەر.

سانجار ایسه خلقنی بیلمەس ایدی. اونک تورموشندان بیخبر ایدی. اونک بیلگەن برنەرسەسی بولسا او دا انقلاب ایدی. اونکچون او خلقدان انقلاب (ساویت حکومتی) احتیاجلارینی اورونلاشنی طلب ایتەر ایدی. سانجارچا خلقنی انقلاب ایجاباتی وه ضرورتلەرینه بویسوندوروب بولادی. خلق تورموشی بونی ایستەمەسه «فلاکت خلق باشینا»...

سانجارنک سلطانلار اوروغینا منسوب، آتاسینک چارلق گەنەرال گوبەرناتورلغی یاننda ترجمان بولووینه رغماً بو قادار اوزون سنەلەر تورکستانداغی ساویت مأمورلاری آراسندا مهم موقعلەر توتوب اوتورا

بیلمەسینک اصل حکمتی ده بوندادر. او بوتون تازالاو لاردان هیچ بر تورلو آغیرلقله قارشیلاشمای کیچدی. تورلو قومیسارلقلاردا بولوندی، تورلو قورولتایلاردا رئیسلك ایتدی، تورلو جنسدەن قونفرانسلارغا قاتناشدی.

سوڭ سنەلەردە او علمی ایشلەرگه بیریلب کیتدی. اوز بختسزلگینه او أوز اختصاصی—طب ساحەسندا ایمەس، تأریخ بیلەن اوغراشیب کیتدی. او دینسزلك طلبلەرینه موافق شکلده اسلامیت حقندا کوب گنه اورونسز نەرسەلەر یازدی. روس میسیونەرلەرینی تکرارلاب کیلگەن سانجار «حضرت پیغمبرنک—توغوب کیلەیاتقان عرب سرمایەدارلیغینک آگەنتندەن باشقا برنەرسه بولماغانی» کبی آحمقلقنی داسویلەب أوتدی.

سانجار تورکستاندا ملی انقلاب حرکتی تأریخنه دائردا یازدی. ایسکی تورکستان ملی حرکتی خادملەریگه بوتون جنایتلەرنی اسناد ایتب، عیبلەب کیلگەن سانجار مهم برنەرسەنی انکار ایته آلماغان، که او دا تورکستان ملتچیلەرینک حقیقی انقلابی روللاریدر. ۱۹۱۷نچی یلی انقلابینا چاقلی دا تورکستاندا هەر قاندای بولسادا حکومت علیهداری ایش، هەر قاندای انقلابی اورونوش بولغاندا شبهه یوقدر. بو حرکتلەر، اورونوشلار بولشەویکلەرگه میکلەرچه تورکستانلینی قیردیریشغا بهانه بولغان حرکتلەردەن هیچده آز اهمیتلی ایمەس ایدی.

سانجارنک بو نقطهٔ نظرینی بولشەویکلەر اونک «حیات کتابی»نک «گناهلار» بیتیگه قید ایتب قویدیلار. سانجار بونی سەزیب قالیب، کیچیرگەن یاگلیشلغینی توزەتکەندیك بولدی. او آکتیف سیاست مسئلەلەری بیلەن شغللەنونی تاشلادی، ۲ جلدلك «ایگ ایسکی زمانلاردان بیری قازاغستان تأریخی» ایله «منبع وه ماتەریاللارغا کوره قازاغستانک کیچمیشی» نام ایکی جلدلك اثر یازیب چیقاردی. «ملی کولتور تیکشیرو اینستیتوتی» علمی نشریاتی رەداقسیونینیدا اوستنه آلدی.

«ایگ ایسکی زمانلاردان بیری قازاغستان تأریخی» نام اثر سانجار

نی أوز خلقی تأریخینی یاخشی بیلوچی بر عالم قیلب کورسەتمەیدر. فقط مؤلفنگ مارقس، ئەنگەلس، لەنین وە ستالین اثرلەری أوستندە چالیشقانلیغی بو اثرنگ هەر طرفدان کورونوب تورادر. سانجار أوز خلقی تورموشیلە یالغز کتابلار واسطەسیلە گنە تانیشدر. بو جهتدەن کەمچیلکی کورونوب تورغان اثرندە سانجار أوز فکری أوز آڭلایشینی، بیلگیسینی یازو لازم کیلگەن اورونلاردا دا حقیقتگە کوزینی یوموب آلیب مارقسیزم «قلاسیکەلەری»نی نقل ایتەدر.

شو نقطەدا آوولداشم قونغراتبای‌نگ بر محکمەدە سویلەدیگی بر سوزنی ایسلەب أوتمەکچی مەن. او «مەن قانون‌نگ توغرولیغنا ایناناما مەن. فقط اونگ بزنگ تورموشنی بوتونلەی بیلمەگەن کشیلەر طرفدان، بوتونلەی بزنگ دالا تورموشینا اویمایتورغان بر تورموش شرائطی اوستندەن یازیلغان بولووندان قورقامەن. طبیعی قانون عدالتلیدر. فقط بر خلق اوچون توزولگەن قانونی ایکنچی بر خلققا عیناً عدالتلە یوروتوب بولور دیب آیتو ممکنمو ایکەن؟» دیگەن ایدی.

بوتونلەی سوادسز قونغراتبای شوندای دیگەن ایدی. لاکن حقیقی خلق تورموشی بیلەن تانیشلیغی بولماغان مارقسیست عالملەر بوندای محاکمە ایتمەیدرلەر. تورموشنگ حقیقتلەری بیلەن توقناشیب قالغان سانجار، اولا «لەنینلەشتریلمەك» داها سوڭرا «ستالینلەشتریلمەك»صورتیلە ایکی قات بوزولغان مارقسیزم نظریەسی بیلەن أوز خلقی تأریخی ییتلەرینی آیدینلاتماقچی بولوب یورەدر.

او قازاق «ملتی»نگ تا ۱٦نچی عصردان توزولا باشلاغانلیغینی اثبات ایتیشکە اورونادر. حالبوکە اونگ کیتردیکی ماتەریالدان، ایمدی روس پرولەتاری دیکتاتورلیغی «حمایەسی» آستندا دا «قازاق ملتی» قورولوب بیتمەگەنلگی آڭلاشیلماقدادر.

ستالینچیلەر سانجارنگ بو قوپال یاڭلیشینی کیچیرە آلمادیلار. چونکە ستالینچە ساویت حکومتی دورندە، روس پرولەتارینگ رهبرلگی آستندا قازاقلارنگ «مستقل بر ملت» بولوب قورولوب اولگورگەنینی

اثبات ایتیش کیرەك. بونسز ساویت حکومتی‌نگ تورکستانداغی «ملی چیگەرەلەش» سیاستی ایلە «شکلچە ملی، مفهومچە تورك دوشمانلغی —پرولەتار» سیاستی قولاب کیتکەن بولادر.. سانجارغا کورە ۱٦نچی عصردا باشلاغان قازاقلارنگ مستقل ملت بولوب قورولا باشلاولاری ایمدیگەچە بولوب بیتمەگەن بولسا «قازاق ملتی»نگ توزولوشندا بولشەویکلەرنگ رولی نیمەدەن عبارت وە بو عملیە قاچان سوڭینا ایریشکەن بولادر؟ بونی سوڭینا ایریشترمەك یعنی قازاقلارنی «ملت» درجەسیگە ایریشترمەك اوچون یەنە نەلەر ایشلەوکیرەك؟ طبیعی بو تورکستان تورك اوروغلارینگ برلگی شکلندە کمالنە ایریشکەن بولادر.

سانجار بوندای تهلکەلی مسئلەنی اولدەن توشونمەدیگی کبی اونك کیلب چیقووینی اولدەن کورە آلمادی، اونگچون دە «قولغا توشوب» قالدی. بو دفعە او «قازاق تأریخینی ملتچیلکلە تحریف ایتکەنلك» بیلەن عیبلەنب قالدی. اوڭا بوتون أولوم گناهلاری یاغدیریلا باشلادی. او «یاپون جاسوسلیغی»، «ریسقولچیلق» بیلەن عیبلەندی. چونکە اونی فرقەغا کیریتوچی ریسقول اوغلی تورار بولغان ایکەن.

نهایت سانجار مصطفی چوقای‌نگ «یارمضانچیسی» بولغانلق بیلەن عیبلەندی. بو نە دیمەکدر؟ سانجار قاچان، قای ییردە مەنم «یارمضانچم» بولدی؟ مسئلە سادە گنە. آڭلاشیلغان تورکستان ملی حرکتی خادملەری حقندا افشا آتلە اورونوب یورگەندە سانجار شخصاً مەنی آتاب سوکوب قارالاماغان، ذاتاً او شخصاً مەنملە مشغول دە بولماغان ایکەن. «ستالین مەتودی» بوینچا مصطفی چوقای‌نی آیریب آتاب خلق دوشمانی دیب سوکوب چیقماساڭ، «مصطفی چوقای تورکستانغا چار جزا دستەلەرینی کیتردی» دیب یازماساڭ (تاشکند غازیتالاری شوندای آحمقلقلارنی دا یازدیلار) دیمەك سەن اونگ طرفداری، اونگ آگەنتی سگ، اونگ «یارمضانچیسی» سگ، یاپون، حتی یاپون-آلمان جاسوسی سگ!.

سانجار قامالغان، خلق دوشمانی وە یاپون جاسوسی اعلان ایتیلگەن. بوکشینگ فاجعەسی کەتەدر. او خلققا انقلاب واسطەسیلە یاناشماقچی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بولدی. فقط خلقینا ایریشه آلمادی ، آکلاشیلغان او خلقینی آکلای وه أوزلدی آلمادی. او روس اوقتوبر انقلابنداغی روس بولشه‌ویك شوویبیزمینی ده کوروب آکلای آلمادی وه نهایت شو روس بولشه‌ویزمی شوویبیزمی قوربانی بولدی. عجبا تورکستان اونی أوز قورتولوش حرکتی قوربانلارندان سانایاجاقمی ؟ بو بر مسئله در.

مصطفی.

*

مجادله قوربانلاری

تورکستانتک قازاغستان قسمی بولشه‌ویکله‌رنگ ادعالارینا کوره «ساویتله‌ر اتفاقنداغی أڭ بای وه أونوملوکینگ بردالاغنا بولماسدان ، عینی زماندا اوآلدینغی قاتاردا تورغان ایندوستریه‌لی برئه‌ل»در. اونگچون بوندا بولاتورغان هه‌ر تورلو «اولتچیل»(*) وه سیاسی حرکتده‌ن‌ساویت حکومتی هیجان ایچنده چالقانادر. یاقیندا آلما-آتا ولایتنده‌گی «أور-جار» ، شمالی قازاغستان ولایتنده‌گی «په‌سنوفقا» ، شرقی قازاغستان ولایتنه قاراشلی «بیش قاراغای» قیشلاقلارندا أوتکه‌زیلگه‌ن محاکمه‌له‌ر نتیجه‌سنده أولومگه حکم ایتلیب ، آتیلیب أولدورولگه‌ن مجادله‌چیله‌رده‌ن:

١)مه‌دجان اوغلی قادر ، ٢)به‌که‌بای اوغلی ، ٣)باتقال اوغلی ابوبکر ، ٤)قولجابای‌اوغلی ، ٥)قالیش اوغلی کریم ، ٦)ادریس‌اوغلی جیکسیمبای ، ٧)غفار اوغلی ، ٨)اورازبای اوغلی ، ٩)فاضل اوغلی ، ١٠)ایله‌و اوغلی تیمیرکه ، ١١) بایسال اوغلی ، ١٢) باکه‌ن أوغلی ، ١٣) اسحاق اوغلی ، ١٤)بایتوغان اوغلی ، ١٥)اسماعیل اوغلی ، ١٦)آیان اوغلی ، ١٧)جومات اوغلی ، ١٨)آبدره‌ش اوغلی ، ١٩)ابوالقاس اوغلی وه باشقالاری کبی تورکستان «اولتچیل-فاشیست»له‌رینگ قانلاری قوروماسداناق قازاغستان-نک صنایع مرکزله‌رنده‌ن بری سانالاتورغان قاراغاندی‌شهرنده «اولتچیل-

(*) قازاغستانداغی تورکچه غازیتالاردا اوچراتیلاتورغان «اولت» وه «اولتچیل» سوزله‌ری «ملت» وه «ملی» سوزله‌ری آکلامینا توغرو کیله‌در. سوگ ییللار تورکیه مطبو-عاتی عربچا بولغان بو «ملت» وه «ملی» سوزله‌ری اورنینا کوپنچه «اولوس» وه «اولوسال» سوزله‌رینی قوللانادر.

فاشیست» باشلوقلارندان ینه یدی کشینگ یدی کونلك محاکمه‌سی یاسالیب ، بولارنگ آلتیسی آتیلیب أولدورولدی وه بری ده ١٥ ییللق حبسکه حکم ایتلدی.

نویابرنگ ١٦سندان ٢٢سینه قادار دوام ایتکه‌ن قاراغاندی محا-کمه‌سی نتیجه‌سنده آتیلیب أولدورولگه‌ن تورکستان «اولتچیل-فاشیست»له‌ری شونلاردر:

١—اصیل‌بیك اوغلی عبدالله ، ١٨٩٦نچی یلی توغولمشدر. بورون قاراغاندی سنجاغی آتقارو (اجرا) قومیته‌سی رئیسی ، سوگرادان قارقارالی دائره‌سی آتقارو قومیته‌سی باشلوغی بولغاندر. ١٩٣٤نچی ییلی باشندا «اولتچیل-فاشیست» اویومغا کیریب ، قارقارالی دائره‌سنده قومونیست فرقه‌سی وه ساویت حکومتی علیهینه چالیشقانمش. «اولتچیل-فاشیست» اویومی مرکزینگ طلبی بویونچا بایان آویل ، جاگا آرقا ، چه‌ت، قونغرات آودانلارینگ باشچیلیقلارینا ایناتچلی اولتچی-یورتچی کشیله‌رنی بیلگیله‌ب ، «اولتچیل-فاشیست» اویومینگ نوسقاوی (تعلیماتی) بویونچا حرکت ایتب ، ساویت حاکمیتینی ییقیتو اوچون چالیشمش ایمش.

٢—نورسید اوغلی نورعلی ، ١٩٠٣نچی ییلی توغولمشدر. قازاغستان قومونیست فرقه‌سی سنجاق(اوبلوست) قومیته‌سی ایکنچی کاتبی‌بولغان نورعلی ،اولچه آلما-آتاداغی اوندان سوڭ آودانلارداغی «اولتچیل-فاشیست» اویوملاردا چالیشمش وه بو اولتچیل اویومغا ایناتچلی موچه‌له‌ر توپلاب ، آراداغی قاتناشیقنی سیقلاشتریب ، فعالیتنگ مرکز نوسقاوی بویونچا باریشینا بویوك غیرتله‌ر کورسه‌تکه‌ن برکشی اولاراق کورسه-تیلمه‌کده‌در.

٣—عطأالله اوغلی منصور ، بو دا ١٩٠٣نچی ییلی توغولمشدر. قار-قارالی دائره‌سی فرقه قومیته‌سینگ ایکنچی کاتبی ایدی. «اولتچیل-فا-شیست» اویومی ایشله‌رنده نورعلی کبی فعالیت کورسه‌تمش وه ته‌ررور-چیلیقنی کینگگی دورگه قالدیریب ، پارتیا وه حکومتگه سیاسی‌وه‌اقتصادی ضربه‌له‌ر بیرو فکرینی آلغا سوروب ، تروتسکچیله‌ر تجربه‌سنده‌ن درس

آلونی ایلگەری سورگەن ایشلیکلی بر «قونتررەوولوتسیاچیل» ، اولتچیل-فاشیست» ایمش. نورسید اوغلی نورعلی ایله آلما-آتادا تانیشقان منصور اوزونچا زمان آلما-آتادا چالیشیب ، بونداغی مرکزنگ أوندەوی ایله قارقارالیغا باریب ، قولخوز قورولوشینا قارشی کورەشنی کوچەیتمش وە یاش قوممونیستلارنگ اولت-یورت سیوگیسینی اویغاتو اوچون کوب تریشمشدر.

٤—ایزباسار اوغلی عزیز ، ١٨٩٦نچی یىلی توغولمشدر. اوزون ییللاردان بویان عکسالانقلابچیلق قیلیب کیلگەن عزیز ١٩٣٥نچی ییلنك ایول آیندا معروضه یاساو اوچون قارقارالیغا بارغان. شوندا عطأالله اوغلی منصور بیلەن یاقینلاشیب ، بونگ ایستەگی وە أوندەوی ایله ایرتەلەب تاك چاغی ساعت ٦ دا «اولتچیل-فاشیست» اویومی نوسقاوچیسی سعد وقاص اوغلینگ اوینا باریب ، نورسید اوغلی نورعلینگدا بولوندیغی بر اولتوروشدە اولتچیل اویومنگ مقصدلارینی ایشیتب ، شو اویومغا کیروگە رضالق بیلدیرگەن وە اولاردان تاپشیرمالار آلیب ، بایان آویل آوداندا توروب فعالیتە باشلاغانمش. سویلەندیگینە کورە ، «اولتچیل-فاشیست» اویومی «تروتسکیچی» وە «ئەس-ئەر» (سوسیال رەوولوسیونەر) لەر ایله دە باغلانیش یاساماقچی بولوب ، بو ایشنی ایزباسار اوغلی عزیزگە تاپشیرغان. عزیز بو وظیفەسینی بەجەرمەك اوچون «ئەس-ئەر»لەردەن دوقتور غرەبە نقوغا یاناشیب ، اونیگلە ایشبرلگی یاساغان ایمش. ایزباسار اوغلی «اولتچیل-فاشیست» اویومیغا موچە توپلارکەن بعضاً دوق هەم قیلیب ، مثلا ، دولت قارالاوچیسینگ سوزیگە کورە عزیز ١٩٣٥نچی یىلنگ دەقابرندە کوموشبای اوغلینی «پارتیادان چیقارتامەن ، محکمەگە تارتدیرامەن» دیب قورقوتوب ، اونی «اولتچیل-زیانچی» اویومغا کیرگیزمەکچی بولغان ایمش.

٥—اوردابای اوغلی مجید ، ١٨٩٥نچی یىلی توغولمشدر. بونگ تاپشیروی بویونچا جاگا آرقا آوداندا میگلەرچە مال قیردیریلمش ، ایکیشنگ سوروگی چوزولمش وە قولخوزلاردا توخوم قورغاق یرگە سەپکیزدیریلیب ، بو صورتلە ایکینلەرنگ چیقمای قالغانلغی کورولمشدر. اوردابای اوغلی جاگا آرقا آوداندا چارواچیلقنگ بر باد بولوشیغا اورونغانی کبی ساغلق ، آقارتو ایشلەرندە دە «زیانچیلق» قیلیب ،آودان خلقینی فرقە وە ساویت حکومتندەن ناراضی قیلغان ایمش.

٦—شمس‌الدین اوغلی فیض‌رحمان ، ١٨٩٧نچی یىلی توغولمشدر. بونی اصیل‌بیك اوغلی عبدالله ١٩٣٦نچی ییلنگ فیورالندا «اولتچیل-فاشیست»اویومیغا تارتقانمش. فیض‌رحمانغا قولخوزچیلاردان آقچا توپلاب ، «اولتچیل-فاشیست»اویومی چیقیملاری اوچون پول تدارکایتو ، قولخوزچیلار اورتاسیدا قونتررەوولوتسیاچیل سوزلەر تارقاتو ، آینقسا «قو» آوداندا اقتصادی زیانچیلق یوروتو کبی ایشلەر تاپشیریلغان ایکەن.

١٥ ییللق حبسکە حکم ایتلگەن بای ملا اوغلی جمعەبیك ، ١٩٠١نچی یىلی توغولمشدر. «سوتسیالیستیك قازاغستان»نگ ٣٧. ١١. ٢١ تأریخلی ساندا بیلدیریلدیگینە کورە ، بای‌ملا اوغلی جمعەبیك ١٩٣٦نچی ییلنگ ایون آیندا «اولتچیل-فاشیست» اویومغا تارتیلیب ، اوگا قولخوزماللارینی قورروتو ، قولخوزچیلار آراسندا ملی اویوم لهنه تشویقات یورگزو ایشلەری تاپشیریلغان ایکەن. بای‌ملا اوغلی ساویت پارتیا مکتبینگ دیرەکتوری بولغان کیزدە عطأالله اوغلی منصور اوگا قورساتلارنی اولتچیل روحدا تربیەلەش ، اولارنی اولتچیل قادرو قیلیب یتیشتریش اوچون تاپشیرما بیرگەن وە بو ایشلەرگە یاردەم کورسەتو اوچون ینە منصور طرفدان فرقەسزلاردان پیرمحمداوغلی اوشال ساویت پارتیا مکتبیگە فرقە تأریخی معلمی اولاراق بیلگیلەنگەن ایکەن. بای‌ملا اوغلی جمعەبیكنگ‌عیبلەرندەن بریدە ، او قارقارالی شهر شوراسی باشلوغی بولوب تورغان چاغدا ئەلیکتریك استاسیونی ایله مونچانگ قورولوشینا آیریلغان ٩٠میگ سومنی باشقا طرفقا صرف ایتب قویوب ، قورولوشنی اورونلاتمای قویغانلغیدر. باشقا بر عیبیدە سایلاودا أوز طرفدارلارینی أوتکەزو اوچون تریشقانلغی ایمش.

قاراغاندی محاکمەسی دە ، توزکستاننگ باشقا طرفلارندا اوتکە-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

زيليب كيلگەن محاكمەلەر كبى، سوزنڭ تولوق معناسندا «ساويت محاكمەسى» شكلندە دوام ايتدى. اولچە عيبليلەر قاماقغا آلينيب، اوزونچا زمان قينالدى وە اولار محكمە طرفندان أوستلەريگە آتيلغان «عيبلەرنى» آچيق سوراق چاغى ساويت محكمەسينڭ طلب ايتديگى شكلدە «اعتراف ايتو» گە حاضرلاندىريلدى. بونيڭلە برابر ياراتيليشى وە أرادەسى مستثنا صورتدە كوچلو بولغانلاردان بعضيلارينڭ قيناو وە دوقلار آستندا قيلغان «اعترافلارنى» آچيق سوراق چاغى تكرارلاماسقا اورونغانليقلارى كورندى وە سيزيلديسە دە، نهايت «گ.پ.او» جلادلارى، بونداي‌لارنى‌دا قيناب، ايستەنيلگەن طرزدە سويلەتوگە مقتدر بولغانليقلارين كورسەتديلەر. قاراغاندى محاكمەسينڭ توركستانڭ باشقا طرفلارندا سوڭ آيلار اوتكەزيلگەن محاكمەلەردەن كورونوشدە يالغز برگنه فرقى بار ايدى كە، اودا اولدەن تاييارلانيب قويولغان گواهلار سيراسندا بو دفعەايكى ئەكسپەرتنڭ دە سوراققا تارتيليشيدر. بو ايكى ئەكسپەرت— كلەشنە وە چيستاكوف نام ايكى اوروس— عيبليەرنڭ مالدارلق، ايكين وە باشقا ساحەلاردا دولتگە بيرگەن زيانلارى حقندا افشا آتدا بولوندى. («سوتسياليستيك قازاغستان» ٢٣.١١.٣٧).

ساويت مطبوعاتى يدى‌سو، شمالى وە شرقى قازاغستان ايلە قاراغاندى سنجاغى، ايرغيز(*) وە قارقارالى دائرەسينڭ تورلو شهر وە آودانلارندا قورولغان وە ساويت حاكميتيگە قارشى ياشيرينچا كورەش

(*) «سوتسياليستيك قازاغستان» نڭ 1. XI. 37 تأريخلى 251 نچى ساننداا، اوقتوبرنڭ ٢٩ نچى كونى ايرغيز آودانينڭ اورتالغنداغى قلوبدا باشلانغان بر توپ قونتورەوولوتسياچيل-اولتچيل زيانچيلار محاكمەسى حقندا اوزون بر يازو باسلغاندر. اوچ ستونلك بو يازودا ايرغيز آودانى آتقارو قوميتەسى باشلوغى اصغر اوغلى اومبەتييار باشچيلغندا فعاليتدە بولغان «اولتچيل اويوم» تاپيلغانلغى بيلديريلمەكدە وە محكمەنڭ عيبليەر كورسيسيدە اصغر اوغلى ايلە بر سيرادا آودان فرقە كاتبى تاشبولات اوغلى، آودان پروكوروری آلقام باى اوغلى، آودان يير بولومى باشلغى آقچولاق اوغلى، آودان غازيتاسى محررى ايمبيرگەن اوغلى، مال دايندااو أدارەسى باشلوغى آيزاق اوغلى، آودان آتقارو قوميتەسى كاتبى چين تيمير اوغلى، آودان شوراسى باشلوغى بايكين، ايكين يوموشى باشقاروچيسى توقمامبەت اوغلى لارنڭ اوتورماقدا ايكەنليكلەرى يازيلماقدادر. أوز اورونلارندان فايدالانيب، ايكى

يوروتوب كيلگەن «اولتچيل-فاشيست» اويوملارينڭ ايكى بويوك مركزگە باغلانغانلغى بيلديرمەكدەدر: بر مركز موسقوادا بولوب، بونڭ موچەلەرى ريسقول اوغلى تورار، نورماق اوغلى وە خوجان اوغلى سلطان-بيك‌لەر ايمش؛ ايكنچى مركز آلما-آتادا بولوب، بونڭ دا موچەلەرى قولومبەت اوغلى اوزاقباى، سعدوقاص اوغلى جانايدار ايلە تورە قوچ اوغلى‌لار ايمش. ساويت محكمەلەرينڭ تثبتينە كورە، توركستانداغى «اولتچيل-فاشيست» اويوملارى موچەلەرى خلق آراسيغا تورلو ساويت عليهدارى شايعەلار تارقاتيب، تاشقاريدان ساويتلەر اتفاقيغا هجوم باشلانغاندا، ايچەريدەن قورالّى قوزغالان ياساب، توركستانى روسيادان بوتونلەى آجراتيب آلو اوچون حاضرلق كورگەن وە شو استقامتدە ايشلەگەنلەر. اوقتاى.

*

توركستاندا تيل سياستى

اوتكەن ساندا عينى باشلوق آستنداغى يازيدا يورتمزداغى ساويت تيل سياستينڭ وە بو مسئلە أوستندەكى كورەشنڭ توركمەنستان وە أوزبيكستان مطبوعاتنداغى كورونوشينى نقل ايتيشكە اورونغان ايديك. مەنە ايمدى سوڭ آلديغمز توركستان ساويت غازيتالارى قازاغستاندا يەگى بر صحنە آچيلغانليغينى كورسەتوچى خبرلەر كيتردى. قازاغستاندا حكومت قرارى وە امرى شكلندە يەگى بر رەفورم يوروتولەدر.

٥.١.٣٨ تأريخلى قازاغستان غازيتالارى قازاغستان مركزى اجرا

يوزلولۇك ايشلەب، قازاق آويلنداٍ ساويت حكومتيگە قارشى كوتەريليش ياساو اوچون حركت ايتكەن بو «اولتچيل اويوم» موچەلەرى قولومبەت اوغلى اوزاقباى ايلە تەل جامان موررون اوغلى‌لارندان نوسقاو آليب، آويل خلقينى توركستان استقلالى حركتى اوچون تشويق ايتمش وە توركستانى ساويتلەر اتفاقندان آجراتيب آلو اوچون ياپون ايمپەرياليستلەرندەن ياردەم آلماقچى بولغانلار ايمش. ايرغيزداغى محاكمەنڭ قانداى بيتكەنلگى «سوتسياليستيك قازاغستان» دا بيلديريلمەدى. بونيڭلە برابر ايرغيزدا محكمەگە تارتيلغان توقوز كشينڭ دە توركستاننڭ باشقا طرفلارندا آشكار ايتلگەن «اولتچيل اويوم» موچەلەرى عاقبتنە اوچراغانليقلارى سويلەنە آلير.

قومیته‌سی هه‌م قومیسارلار شوراسینگ برله‌شیك توپلانیشی طرفندان چیقاریلغان بر قرارنی نشر ایتدیله‌ر. بو قراردا (ئه‌گبه‌کچی) خلق قاتلامی «احتیاج» وه تیله‌گینی نظر اعتبارغا آلیب قازاق الفباسی وه املاسندا «بر آز أوزگه‌ریش یاساوغا» کیریشیلگه‌نلگی بلدیریله‌در. قراردا:

۱—حاضرغی قازاق الفباسینا روس الفباسینگ «ф» حرفی مقابلی اولماق أوزره بر «f» اشاره‌سی آلو، روس الفباسنداغی «в» حرفینگ مقابلی اولماق أوزره «v» اشاره‌سینی بیلگیله‌و وه روس الفباسنداغی «x» حرفینی عینی وظیفه اوچون کیریتو قرارلاشتریلادر.

۲—حاضرغی قازاق الفباسنداغی «uv», «yv», «ij», «ьj» کبی مرکب اشاره‌له‌ر بیتریلیب «uv», «yv» اورنینا «u» وه «ij», «ьj» اورنینا «i» اشاره‌سینی قویو کیره‌کلی تاپیلادر.

بوندان باشقا بورونغو الفباداغی یاریم تاوشلی «j» اشاره‌سی ساقلانیب، اوگا بورونغو یومشاق «i» نگ رولی بیریله‌در. بورونغو الفباداغی یومشاق «u» اوچون عینی اشاره «ú» شکلنده قوللانیلماقچی بولادر.

بو قرارنی ایشکه آشیرو وه بو قرار بویونچا قازاق تیلی غرامه‌رینه کیریتیله‌جه‌ك أوزگه‌ریشله‌ر حقندا مکتب وه باشقا علاقه‌دار مؤسسه‌له‌رگه تعلیمات بیرو معارف قومیسارلیغینا تاپشیریلادر.

طبیعی بو حروفات وه املا ره‌فوزمی قراری ساویت مطبوعاتندا یه‌گی بر تولقون چیقاردی. بو یازیلار تولقونی بر طرفدان ساویت روسیا ایمپه‌ریالیزمینگ روسلاشترما سیاستینگ حقیقی یوزینی، ایکنچی یاقدان یورتمزداغی تاوشسز کوره‌شنگ کیگلگینی آچیق کورسه‌تمه‌کده‌در.

«سوسیالیستیك قازاغستان» غازیتاسی بو «مهم» ره‌فورم قرارینا آتاب یازدیغی بر مقاله‌سنده «الفبامزغا بو یه‌گی اشاره‌له‌رنی کیریتو قازاق تیلینگ کیگه‌یووینه، ادبی تیلیمزنگ قالبله‌شووینه، آیلقسا یالپی ساویتله‌ر ایلی مدنیتی بیله‌ن کوچلوره‌ك باغلانووینا یول آچماقدادر» دیدر.

ساویت روسیانگ قازاغستانداغی باش ناشرافکاری «قازاغستانسکایا پراودا» (۱۵.۱.۳۸) بو مسئله‌گه آتاغان بر یازیسندا «اینته‌رناسیونال

سوزله‌رنگ یازیلیشندا کوب گنه اوگغایلق توغدوروینی امید ایتدیکی بو قرارنگ هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول قازاق زحمتکش خلقینی، یاشلیغینی «اینته‌رناسیونال روحدا» تربیه ایتیش وه خلقلار آراسنداغی دوستلق باغلانیشینی کوچه‌یتیش قورالی بولووینی آلغا سوره‌در. ساویت غازیتاسی فکرنچه بو قرار ایمدیگه‌چه ملتچی عنصرلار طرفندان تورلو شکلله‌رده تطبیق ایتیلیب کیله یاتقان قارشیلق، توسقونلقلارنی برکره‌لك ویران ایتمشدر.

«سوسیالیستیك قازاغستان»نگ عینی ٥ یانوار تأریخلی ساندا امان جول اوغلی آتلی بر ساویت تیلچیسی تفصیلاتینی بر آزدا اوزاقدان باشلاب سوزینی تا لاتینلاشما اورونوشلاری دورنده‌ن باشلایدر. او زمان ملتچی آلاش اورداچیلارنگ لاتین الفباسینا کیچوگه قالای قارشیلقلار کورسه‌تدیکله‌رینی، ایسکی الفبادا ساقلانیب قالابیلو اوچون قاندای چاره‌له‌رگه باش اوردوقلارینی، فقط فرقه وه ساویت حکومتی طرفندان آلغا سورولوب، مدافعه ایتیلگه‌ن لاتینلاشوغا قارشی تورا آلمادیقلارینی سویله‌یدر. اونگ فکرنچه یاقیندا ملتچیلك بیله‌ن عیبله‌نب قوولغان کشیله‌رنگ بوتونیسی مه‌نه شوزمان ساویت حکومتی طرفندان تمثیل ایتیلگه‌ن لاتین حروفاتی کیچب کیتووینی کوروب تیزگنه رنگینی آلماشتریب، یوزده‌ن‌گنه بولسادا—لاتین طرفداری بولوب کورونوشکه اورونغانلاردر. یوقسا بونلارنگ لاتینچیلقفا آچیق قارشی چیققان بایتورسون اوغلی، عمراوغلی‌لاردان آیری بر مقصدی بولماغان ایمش. بوتونیسینگ مقصدی «قازاق تیلینی سوسیالیستیك قورولوشدان آولاق توتابیلو، قازاق تیلینی روس تیلی بیله‌ن یاقلاشترماسلق بولغان. اونلارنگ سوك زمانغاچا دوام ایتب کیلگه‌ن زیانچیلقلاری الفبانگ توزولوشندا، املا قاعده‌له‌رینگ قورولوشندا، آتامالار مسئله‌سنده وه ترجمه ایشله‌رنده آچیق کورونوب کیلگه‌ن» ایمش.

اونلارنگ روسچادا بولغان تورلو تاوشلارنگ قازاقچادا بولماغانلیغی ادعاسی بیله‌ن او تاوشلار اشاره‌سینی قازاق الفباسینا کیریتمه‌ی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

قالدیرغانلقلاری ، املا مسئلەسندە تورلو قاعدەلەر چیقارو لاری بوتونیسی شو قازاقچانی روس تیلی بیلەن یاقینلاشودان قوروماق مقصدلارندان توغمش ایمش. اونلار بوصورتله قازاقچاغا کیریب اورناشماقدا بولغان تورلو علم وە تەخنیك آتامالارینک وە بین‌الملل قاراقتەردەکی سوزلەرنک سویلەنیش وە یازیلیشینی بوزماقچی بولغانلار.

بسیم‌اوغلی‌هاشم اسملی برساویت تیلچیسی «سوسیالستیك قازاغستان» غازیتاسینک ۱۲.۱.۳۸ تأریخلی ساندا چیققان املا حقنداغی بریازیسندا ۱۹۲۹نچی یلی قبول ایتیلب ایمدیگەچه دوام ایتب کیلگەن املا قاعدەلەرنک کەمچیلکلەرینی وە یەگی رەفورمدان سوکرا تطبیق ایتیلەجەك املا قاعدەلەرندە کوزەتیلووی لازم کیلگەن نقطەلارنی کورسەتیشکە اوررونادر. اوکا کورە ایسکی املاداغی ایک مهم یاکلیشلق «هەر سوز ایشیتیلدیکی کبی یازیلادر» دیگەن اساسنی قبول ایتمەکله ، بالخاصه بین الملل ساویت سوزلەرینک هەرکیم طرفندان أوزی اویله گەنچه یازوغا یول آچقاناقدر. قازاق تیلی املاسینی «آهنک قانونینا» باغلاودا ساویت تیل سیاستی باقیمندان ایک مهم مانعلارنک بری دیب کورسەتیلەدر. معین شرطلار آستندا بعضی حرفلەرنك اوزگەریب کیتووی ،یازیلمای قالدیریلووی قاعدەلەری دە ساویت سیاستی مفهومندەگی تیل انکشافینک مهم توسوقلارندان بری دیب کورسەتیلەدر. بو اصولدا برقاتار کەمچیلکلەر ساناب کیلگەن ساویت تیلچیسی نهایت «اینتەرناسیونال» ساویت سوزلەری ، آتامالارینی روسچا قیلیب سویلەب - یازیب بیرو اوچون کیرەکلی بعضی بر تاوشلارغا مخصوص اشارەلەر قبول ایتب ، بو جهتنی تولدیراجاق املا قاعدەلەری چیقارماغانلقنی اساس کەمچیلك اولاراق آلغا سورەدر.

او یەگی أملا قاعدەلەرندە بونداى کەمچیلکلەرگە یول قالدیرماسلق اوچون کیرەکلی دیب اویلادیغی تدبیرلەرنی کورسەتیب کیلیب سوزنی روسچا الفبانک «я», «ю», «ё», «ы», «ь», «ц», «щ» کبی‌تورکچه دە بولماغان تاوش علامتلەری وە اشارەلەری اورنینی قالای تولدروا

مسئلەسینه کیچیرەدر وە تام روسچا قیلیب سویلەتەیلو اوچون یاراولیق دیب اویلادیغی چارەلەرنی دە کورسەتەدر.

بسیم‌اوغلی عائله اسملەرینک یازیلیشی مسئلەسینه دە توقونوب ایمدیگەچه «اوغلی» ، «اوف» ، «یوف» ، «اووا» ، «یووا» ، «این» ، «اینا» کبی تورلو قوشومچالار قوللانیلدیغینی ، ایمدیدەن سوکرا شکللەرینک «ina», «in», «jeva», «jev», «ova», «ov» قوللانیلووینی آلغا سورەدر.

بوندان آچیق کورونوب تورادرکه ساویت تیل سیاستی اوچون تورکستان زحمتکش خلقینک سویلەدیگی وە آکلادیغی ایمەس ، هەر جهتدەن اونک أوزلگی بیتب روسلق قوقووی کیرەکدر. یوقسا تورکستان خلقی تیلی اوچون شو «اوغلی» قادار أوز بولغان بر سوز آز تاپیلادر. ساویت سیاستی ایسه بونی‌دا روسنک «اوف» ، «یوف»یله آلماشترماق اوچون جان آتادر... ایسەن تورسون.

*

شرقی تورکستان انقلابیغا برقاراش

عصرلاردان بیری ختای مظالمی آستندا ایزیلگەن بزشرقی‌تورکستان تورکلەری ختاینک استبدادیغا چیدەیالمای ، موندان بیش یل ایلگەری قومول وە تورفاندان قوزغالان یاسادیق. بو قوزغالان برانقلاب شکلیدە آز مدت ایچیدە تورکستانک هەر طرفیغا یایلدی. بو قوزغالان ختایلارنک جفا وە ظلمیغا چیدەیالماغانلقدان بولغان ایدی. قان توکوشدەن ایلگەری لازم وە ضرور بولغان غایه بیلگیلەنمەگەن ایدی. بو آچچیغ حقیقتنی اعتراف ایتمەك لازمدر. انقلاب معین بر غایه ایله باشلانماغانیدان ، انقلاب چاغی عامه تورلو تویغو آرقاسندان ایرگەشیب ، حادثەلەرنک آلغان شکلیگه مطیع بولدی. اوزون یللار سورگەن اسارت دوری ملی شعور وە ملی غایەمیزنی بوزوب ، بزنی فلاکتگه سوروکلەمشدی.

عامەنک روحیغا اویغون برآقیم دوام ایتدی. بو اسلامی حرکت

ایدی. بونڭ نتیجەسیده «مسلمان برادرلەریمز»دیب دونگەنلەرنڭ ایشکه آرالاشماغیغا مساعده ایتلدی. بولارنڭ آرالاشماغی ایله شرقی تور-کستان مسئلەسیندەگی مقصدلاردا آیریلیق بولدی. بعضیلاریمز استقلال دیب کوتەریلگەنمز حالده، ینه بعضیلاریمز مختاریت، بعضی برلەریمز ده حکومتنڭ ظالم مأمورلاری أوزگەرتیلسه ختای جمهوریتینڭ بر جزئی بولوب یاشایمز دیگەن فکرگه بیریلیب، برقسمیمزدا مستقل بر خانلق وجودگه کیلتریشکه حرکت ایتدیك. دونگەنلەرنڭ غایەسینی بیلیب بولمایدی. چونکه اولارکانسودان چیققاندان تا آخروقتغاچا تالاولار ایله مشغول بولدیلار. بولارنڭ تیلی، خطی، عرفی ختای بولغانلقدان، اوزلەریگه ضرر بولماسلق شرطیله ختای طرفداری بولوب کورونور ایدیلەر.

انقلاب باشلانغاندان بیری اورتاغا چیققان اسلامی حرکت، اسلامی مقصدلار انقلاب باشیدا بولغان بعضی ذاتلاریمزنڭ شخصی غایه وه منفعتلاری آرقاسندا کوندەنکونگه ضعیفلەندی. أوز آرا فرقەچیلق نزاعلاری وه آکلاشیلماسلیقلار نتیجەسیده قوت آزایدی. انقلاب اولگی حرارتینی یوقاتدی. اوندان خلق یاواش-یاواش بیزدی.

انقلابدان خصوصاً انقلابمزنڭ بو قاریشیق حالیدان باشقالار فایدالانا باشلادیلار. انقلابدان ضعیف توشکەن تورکستانمزغا هەر قاندای مرضنڭ میقروبی تأثیر ایتەرلیك حالده ایدی. دوشمانلار فرصتنی غنیمت بلیب، اوشبو ضعیف حالتمزده گاه تهدید، گاه گوزەل وعدلەر، گاه دوستانه انسانی تکلیفلەر بیلەن ذهنمزگه کیردیلەر.

انقلابمزنڭ دوامی وه بولوب أوتکەن حادثەلەردەن حقیقی یورتچی بولغان تورکستانلیلار عبرت درسی آلدیلار. بو زمرەگه محمود محیطی رهبرلیك قیلدی. غایه یورتمزنڭ قورتولوشی وه اولتمزنڭ ایرکینلگی اوچون ضرور بولغان ملی برلیك، ملی شرائطمزغا اویغون وه ملی احتیاجمزغا جواب بیرەرلیك بر حکومت تشکیلیدر. بو غایەمزنی سیزیب،

اونڭ آرقاسیدان باراتورغان کشیلەر حاضرلاماق لازم. اونگچون فرصتدان فایدالانیب مکتبلەرگه اهمیت بیرمەك، مکتبلەرده بو اساسلی غایەنی بالالاریمزنڭ دماغیغا قویماق أڭ برنچی ایشیمز بولسونایدی. غایەسز انقلاب، تشکیلاتسز حرکت، آدامسز أداره قوروش، بیهوده قان توکوش نتیجەسز ئەمەك صرف ایتمەکدر.

اوزون ییللاردان بیری شرقی تورکستانغا کوز تیکیب تورغان غرب باسقینچیلاری(روس بولشەویکلەری) انقلابمزدان أوزی اوچون کەتته امیدلەر کوتدی. توغرودان توغرو ییرلیك انقلابچیلارنی قولغا آلماق ایستەدی. فقط بزنڭ یولیمزغا اینانماغانلقدان، ایکنچی بر یول ایله بزگه حلول ایتدی. مانجوریالیق شڭ شی سی‌نی قولغا آلیب، او وطنسزنی داهی، خلاصکار عنوانی ایله دیکتاتور قیلیب تیکلەب قویدی. یاپون سوغوشیدا روسیاغا قاچیب أوتکەن ختایلارنی یەگیدەن قوراللاندیریب، تورکستانغا میڭلەب-میڭلەب کیرگیزدی. ختای شڭ شی‌سی‌نڭ ظاهری شعاری شو ایدی: شرقی تورکستان ختای جمهوریتینڭ بر أولکەسی، حاضرغی حکومت یاڭ جیڭ دیگەن ختایلاردەك تورکستانی أوز ملکی قیلیب آلمایدر، «ختای جمهوریتینڭ ختایداغی بیش ملت(*) حقوقدا برابر» دیگەن قانون اساسیغا موافق أداره قیلادر. او زمان انقلابدا باشچیمز بولغان خواجەنیاز حاجیم شڭ شی‌سی ایله بر معاهده نامه امضالادی. بز انقلابچیلار اوکوندەن باشلاب اورومچی‌نڭ بر اعضاسی بولدوق. آرتیق انقلابچیلاردا برمقصد، برغایه بولماس ایدی؛ یورتمزنڭ شرائطی نه اسلامی حرکت، نه ملی چیقیشغا یول قویدی. اورومچی‌نڭ آغزدا نانکین‌نڭ برأولکەسی، حقیقتدا یاساما قیزیل روسلارغا ساتیلغان بر حکومت ایکەنلگن بیلیردیك. دونگەن جنرالی ماجو ایڭ ینه برطرفدان، شڭ‌شی‌سی تامانیدان قیسیلیب قالغانلغمزدان، خصوصاً ماجو ایڭ‌نڭ عامەگه قیلغان ظلمی بزنی شڭ ساتقین ایله برلەشمەککه مجبور ایتکەن ایدی. ما جوایڭ قاچیب کاشغارغا کیلیب، او ییردەن روسیاغا چیقیب

(*) بونداعی بیش ملت: ختای، مانجو، تیبەت، موغول وه تورك دەن عبارتدر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

كيتدی ، عسكرلەری ما خوسەن ديگەن بريگە اطاعت قيليب خوتانغا أوتدی؛ او يیردە أوزينك هنری بولغان تالان وە قتل عامغا دوام ايتدی.

اورومچی حكومتی تشكل ايتكەن ايدی؛ روسلارنك ياردەميلە «دوبەن» (والی) بولغان ساتقين شنگ‌شی‌سی ليو ديب برقاری جاهل ختاينی «جوشی» قيليب، اوگا حكومت نامیدان ايستەگەنينی قيلديرار ايدی. خواجە نياز حاجيم‌نی «جوشی»غا اورونباسار قيليب بيلگيلەگەن ايدی. محمود محيطی‌نی ييرليك تورك عسكرلەريگە باش بولغان حاليدە قويوب، كاشغار «جين بی سيليگ» اورونباساری قيليب كاشغاردا قويدی. يولبارس‌بيك ايلە شريف خان آلتای قومولنك محافظەچيسی، نيازبيك آقسونی محافظە قيلوچی اولاراق بيلگيلەنديلەر. آرتيق توركستان انقلابی بيتكەن بولدی. روسلار «ايزلگەن ملتگە ياردەم ايتيش بزنك وظيفەمزدر، سيزگە ياردەم ايتەميز؛ ديندە حريت، ملی انكشافدەسربستلك» ديب اوگغايغنا ايچمزگە كيرە بيلديلەر. «دوبەن»دەن باشلاب «سيجاك» غاچا بوتون مهم اورونلارغا مشاور ديب روس گنراللاری كيلتريلدی. روسيادا تربيە ايتلگەن ييرليك توركلەردەن مملكتمزنك هەر پوچماغيغا تورلو بهانەلەر ايلە تارالدی.

توركستان اسمی رسماً ترك ايتليب، ختايلارنك بورون «شنجاك» ديب آتاغان توركستانی بولار «شك شنجاك» ديب يوروتە باشلاديلار. اورومچی‌نك حاكمی مەن ديب دعوا قيلوچی مركزی نانكين حكومتی بوتون ختايدا مانجورلارنی‌دا قوشوب بيش ملت قبول ايتكەنی حالدە شرقی توركستاندا توسەتدەن اون تورت ملت بارلغی اعلان ايتلدی. عجيب آحماقلقدر بو، اورومچی: — بز «شنجاك»دا ملت مسئلەسينی روسيا-داغی اصولغا موافق توغرو حل ايتديك — ديب ماختانيب يازدی.

بلكە اوقوچيلار توركستانداغی بو اون تورت ملتنك كيملەردەن عبارت ايكەنلگن بيلمەسدەن ذهنلەرينی چارچاتارلار ديب، او «ملتلەر»دەن برنيچەسينی ساناب أوتەميز: اويغور، قازاق، قرغيز، أوزبيك،

تارانچی، تاتار الخ. بو آلتی اوروغنك باشقا-باشقا ملت بولوشی نظريە-سينك قايسی مملكتنك مشئوم، منحوس يادگاری ايكەنلگينی آچيق سويلەب اوتوروشغا حاجت بارمی؟ باشقا «ملتلەر» هەم شوگا اوخشاشدر.

اورومچی حكومتی كاشغارغا نفوذ ايتكەندەن كيين يوزيدەن برآز پردەنی كوتەردی؛ آلتی مادەليك شعارينی اعلان ايتدی. او مادەلەرنك بری شورالار حكومتی ايلە دوستلوقنی ساقلاش؛ ينە بر مادەسی اون تورت ملت حقوقدا برابر؛ اوچونچيسی جهانگيرلەرگە قارشی توروش. شورالار ايلە دوست بولغاندان كيين بو مادەگە حاجت يوق؛ بلكە ظاهری سايلغاندر.

خلاصە اورومچی حكومتينك آلتی مادەليك داهيانە شعاری عجيب بر خليطە ايدی. بونی قبول ايتديك. نيمە بولسا بولسون مواسا يولينی توتدوق. بعضاً أدارە اورونلاريدان بعضيسينك معاونلقلارينی ييرلی تورك-لەرگە بيردی. بونی‌دا آرتيقچا كورگەن وجدانسزلار مع‌الاسف أوزا ايچيمزدەن چيقدی. ذاتاً مسئول اورونلاردا نيمە اوچون ييرلی‌توركلەر-دەن بولمادی ديگەن سوراقغا ختايلار: سيزلەر اوقوماغان؛ اولاوقوگلار، يتيشيگلەر، آندان سوك مسئول اورونلاردا بولورسزلار» ديب جواب بيرير ايديلەر.

ايمانسز برشخص اويالماسدان: «حكومتنی بز ييرليكلەرگە بيريش، اوغريغا خزينەنی تاپشيرغانغا اوخشايدر؛ حاضرغی حكومتنك بوتون شعارلاری وە مسلكلەری قرآن كريمگە موافق؛ هەركيم بو حكومتگە خيانت قيلسا، قرآنغا خيانت قيلغان بولادر» ديب، قرآندان برتيزيق آيتلەرنی يازيب رسالە نشر ايتدی. أوز خلقينی رسوا قيلوغا اورونوچی شوندای ساتقين، وجدانسزلارغا حكومت طرفدان بويوك احترام قيلندی.

بزنك أدارە ايشلەريدەن يراق توتولوشيمز صرف شورالارغا صداقتمزنك يوقلغندان يا خود ضعيفلگندەن ايدی. صداقتلی كيمسەلەر معاونلقدان چيقيب، مسئول اورونلارغاچا كوتەريلديلەر.

توككەن قانيمزنك هدر بولماسلغی، مملكتنی قولغا كيرگەندە

ساقلاب قالیش، باشقالارغا آلدانماسلق، حقنی محافظه قیلیش وه الخ اوچون هەر حالده اوقوماق، عصری تربیەلەنمەکنگ ضرور ایکەنلگی آچیق وه بارز شکلیده أوزینی کورسەتدی. اونگچون بعض برتشبثلەر قیلندی. یالغز روسیاغا طلبه یوباریش ممکن، باشقا طرفلارغا طلبه یوللاش ممکن ایمەسلگینی حکومت آچیق سوزلەدی.

مرکزیمز دیب تورغانی حالده حکومت نانکینگه طلبه یوباریشنی هەم قبول ایتمەدی. باشقا طرفلارغا طلبه یوللاشغا رخصت قیلماسلق اوچون شو سببلەر کورسەتیلیردی: بر مملکتده ایش قیلیر کشیلەر تورلو مملکتلەرده اوقوسالار، هەر بری أوزینگ اوقوب کیلگەن مملکتنگ اصولینی تطبیق ایتمەك ایستەیدر، شونگ ایله برلەشه آلمای أوز آرا نزاع قیلیشیر. نانکیننگ بوزوق أدارەده قالغانلغی ایش باشنداغی آداملارنگ تورلو مملکتلەرده اوقوب کیلگەنلگی نتیجەسیدر. تورکستانغا فایدالیق مملکت یالغز شورالار مملکتیدر. شونگ اوچون بو یرنگ طلبەلەری یالغز روسیاداغنا اوقوسونلار، دیلیردی.

بو قانداغ فکر؟ علمیمی؟ هەر حالده بولارنگ بوندای سوزلەری انساننگ هەر توروش، طبیعتیغا زورلق قیلغانی کبی انساننگ توشونوشیگه، ذهنیگه هەم زورلق قیلادر. أوز ایچیمزدەن ده بوندای سوزلەرنی سویلەوچیلەر کورولگەن بولسا دا، اولار أوز سوزینگ نیمه افاده ایتەتورغانینی آنگلامای سویلەرلەر ایدی. بزنگ منور زمرەمیز محمود محیطینگ یولباشچیلغی ایله موجود مکتبلەرنی تقویه ایتمەك، بو مکتبلەرده امکان داخلنده یوکسەك غایەلیك، ملی شعورلق کشیلەر حاضرلاماق یولیغا کیریشدیك. خلق اورومچیگه ایناناس ایدی. برطرفدان ختایلارنگ مجبوری مکتبلەری عکس تأثیر قالدیرغان ایدی؛ اونگ اوچون عامەنگ مکتبگه رغبتی یوق ایدی؛ مکتب رواج تاپمای تورار ایدی.

محمود محیطینگ اصابتلیك ارشادی، خلق آراسیدا اوگا بولغان اینانچ، اخلاص سایەسیده، دائمی وعظ وه تشریق نتیجەسیده مکتب هوسی

اویغاندی؛ رغبت آرتدی. هەر طرفدا مکتبلەر سالیندی؛ عادتاً خلق بربری ایله مسابقه قیلیشیب، مکتبلەر کوپەیدی؛ طلبەنگ مقداری آرتدی.

اورومچی «مکتب آچیلسین» دیدی. فقط بو خلقنگ انقلاب قانینی سووتماق اوچون دیلگەن بر سوز ایدی؛ حقیقتدا اورومچی مکتب آچیلیشیغا راضی ایمەس ایدی. کاشغاردا ملی وه دینی شرائطغا کوره علمی حرکتنی یوروتدوك. خلقغا اعتماد تلقین ایتکەن نەرسه مکتبلەرینگ أوز ذهنیتیگه اویغون بولوشی ایدی. کیینچه اورومچی مکتبلەرگه ایگه بولوش فکریگه توشدی؛ بر پروغرام یوباردی. اوندا باشلانغیچ وه اورتا درجەلی مکتبلەرده ختایچا ایله روسچا اوقوتولوشی یازیلغان ایدی؛ مجبوری تطبیق امریله کیلگەن بو پروغرام، اورومچیده اولتوروب اولارغا یارانماق اوچون توزولگەن بولغانلقدان، کاشغاردا خوش قبول ایتلمەدی. بونگ تأثیری درحال کورولدی؛ طلبەلەر تارقالا باشلادی؛ ینه ملتگه أوزینی سپر قیلغان محمود محیطینگ مداخلەسیله بو پروغرام بر مدت تأخیر ایتلدی وه طلبەلەر اوقوشدا دوام ایتدیلەر. علمی باقیمدان وه تطبیقی جهتدەن اورومچیده توزولگەن بو پروغرام کوب توبەن ایدی. کاشغارداغی دارالمعلمین ایله اورتا مکتبلەرده ختایچا اوقوتاتورغان بر معلم تاپیلماغان حالده یوزلەب باشلانغیچ مکتبلەر اوچون ختایچا معلم قایدان تاپیلیر ایدی. خلاصه یەکی گنه اوقوشغا کیریشکەن یاش بالالارنی روسچا، ختایچا دەك قیین یات تیلگه سالیب قویوش، بولارنی جبرلەش، اورکوتوش تعلیم-تربیه باقیمدان توغرو ایمەس ایدی. بونی اورومچیدەگی افندیلەر توشونه آلمادیلار. (دوامی بار). امین واحدی.

لاهور غینوار ۱۹۳۸.

*

21 لەر محاکمەسی

۲۸ فیبرال تأریخلی موسقوا غازیتالارندا «ساغ تروتسکیچیلەر بلوقی» آتلی کیزلی سؤقصدچیلەر غروپینگ زیانچیلق، تیشقی دولتلەر فائداسینا جاسوسلق «ساویتلەر اتفاقیغا قارشی سوغوش چیقاریب یوباریش،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

آق روته‌نیا (به‌لوروسیا)، اوقراینا، قافقاسیا جمهوریتله‌ری وه تورکستان کبی أولکه‌له‌رنی ساویت روسیادان آیریب آلو اورونوشلاری کبی عیبله‌رله محکمه‌گه بیریلگه‌نلکه‌ری حقندا ساویتله‌ر اتفاقی مدعی عمومیلگی تبلیغی اوقوندی.

بو محکمه‌گه بیریلگه‌ن سؤقصدچیله‌ر غروپینا: ۱—له‌نینده‌ن سوگرا ایگ، بیریك بولشه‌ویزم نظریاتچیسی، قوموڼیست اینته‌رناسیونالی مرکزی قومیته‌سی بورونغو رئیسی، «پراودا» وه «ایزوه‌ستیه» غازیتالارینگ بورونغو باش محرری بوخارین؛ ۲—ایگ‌ایسکی بولشه‌ویکله‌رنگ بری، له‌نین‌نگ ایگ یاقین دوستی، له‌نینده‌ن سوگراغی قومیسارلار شوراسی رئیسی رینقوف؛ ۳—ایسکی چه‌کیست سابق «گ. پ. او.» باشلوغی یاغودا؛ ٤—سابق اوقراینا قومیسارلار شوراسی رئیسی، لوندون وه پاریسده ساویت سفیرلکله‌رنده بولونغان راقوفسکی؛ ٥—بولشه‌ویك فرقه‌سینگ ستالینده‌ن اولگی باش کاتبی، سابق مالیه قومیساری، به‌رلین سفیری کره‌ستینسکی؛ ٦—سابق مالیه قومیساری گرینقو؛ ۷—سابق زراعت قومیساری چه‌رنوف؛ ۸—سابق «گ. پ.او.»نگ آغماچیلقلارغا کوره‌ش شعبه‌سی باشلوغی بولانوف؛ ۹—بورونغو اورمان صنایعی قومیساری ایوانوف؛ ۱۰—سابق لوندون ساویت سفارتی مستشاری، سابق تیشقی سودا ایشله‌ری قومیساری روزه‌ن غولتس؛ ۱۱—سابق به‌رلین ساویت سفارتی مستشاری به‌سسونوف؛ ۱۲—به‌لوروسیا فرقه مرکزی قومیته‌سینگ بورونغو باش کاتبی شارانغوویچ؛ بوندان باشقا برنیچه مشهور طب پروفه‌سور عالمله‌ریله، مسئول اورونلار اشغال ایتب کیلگه‌ن کشیله‌رنی ایچینه آلغان بو «۲۱» عیبلیله‌ر غروپی ایچنده بزنگ تورکستاندان فیض‌الله خواجه بیله‌ن اکمل اکرام دا بار. بوخارین، ریقوف، یاغودا، راقوفسکی، کره‌ستینسکی—بونلار روس بولشه‌ویزمینگ‌تانیلغان باشچیلارندان، اوقتوبر انقلابی آتالاری وه ساویت حکومتی مؤسسله‌

رنده‌ندرله‌ر. بزنگ تورکستاندان ساویت حکومتی طرفندان قولبالا قیلیب یتیشتریلگه‌ن «تورکستاندا اوقتوبر انقلابی رهبرله‌ری» فیض‌الله، اکمل له‌ر ده بو غروپغا کیریب قالغانلار. اگرده شوندای ایشله‌رده ده شرف دیگه‌ن برتعبیرنی قوللانو ممکنسه، بوخارین، ریقوف کبی کشیله‌ر بیله‌ن برقاتاردا اوتورو فیض‌الله وه اکمل‌له‌ر اوچون که‌تته بر شرفدر.

اکمل اکرام وه فیض‌الله خواجه‌نگ ایمدیگه‌چه اوتکه‌زیلگه‌ن اوز جنسنده‌ن ساویت محاکمه‌له‌رینگ ایگ مهمی سانالغان بو محاکمه‌گه باغلانب قالیشلاری هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن زیاده تورکستاندا ساویت حکومتی ایشینگ یاخشی بارماغانلیغینی کورسه‌ته‌در.

محاکمه ۲نچی مارتدا باشلاندی. قارالاو ادعاسینا کوره بو «ساغ تروتسکیچیله‌ر بلوقی» کوبده‌ن، آزقالا اوقتوبر انقلابی باشلانغان‌کونده‌ن آلیب چیت مملکتله‌ر (بالخاصه آلمانیا، یاپونیا، لهستان وه اینگلته‌ره آتالادر) جاسوسلق خدمتنده بولونغانلار. تا ۱۹۱۸نچی یبلی تروتسکی بوخارین وه ریقوف بیله‌ن برلکده له‌نین وه ستالیننی أولدوره‌کچی بولغان، یه‌نه شو تروتسکی تا ۲۱نچی یبلندا یعنی قیزیل اوردونی تشکیل ایتب «آقلار»غا قارشی کوره‌شینی موفقیتله آلیب باردیغی وقتلاردایاق آلمانیانگ جاسوسلق خدمتنده بولونغان‌ایمش. راقوفسکی وه کره‌ستینسکی لوندون وه به‌رلینده سفیر بولوندوقلاری زمان اینگلیز وه آلمان کیزلی پولیسله‌رینه ساتیلغان مأمورلار بولغانلار. راقوفسکی سیبیریادا سورگونده یاشاغان چاغدا یاپونیا خدمتینه کیچکه‌ن وه اوگا ینه تروتسکی‌نگ تعلیماتی بویونچا یراق شرق دیگز یاقاسی أولکه‌له‌رینی وعده ایتکه‌ن ایمش...

بو «بلوق» اعضالاری بوندان باشقا کیروف‌نی أولدورگه‌نلك(*) بیله‌ن عیبله‌نه‌درله‌ر. ایسکی «گ.پ.او.» باشلوغی مه‌ژینسکی، قومیسار قوییشوف وه ماقسیم غورکی‌نی زهرله‌ب أولدورگه‌نلك عیبی‌ده بو غروپغا

(*) کیروف‌نگ أولدورولوشی یوزنده‌ن ایمدیگه‌چه ایکی بویوك محاکمه کیچیریلدیکی کبی یوزله‌رچه آدام اعدام ایتلمشدر.

يوكلەتيلمەكدەدر. عيبليلەردەن بعضيلارى (ياغودا ، زەلەنسكى ، ايوانوف) چارلق زمانى آخرانقاسندا خدمت ايتلگەنلك بيلەن دە قارالانالادرلار.

بو «۲۱»لەر محاكمەسينك أيك غريب نقطەسى ساغلام توشونچەلى هيچ بر آدامنك باشينا سيغمايتورغان ادعالارنك اورتاغا قويولووى ايمەس، بوتون عيبليلەرنك تصورى بيلە ممكن بولماغان عيبلەرنى تماميلە أوز بويونلارينا آليب اوتورولاريدر.

بو ، سوڭ درجەدە غريب محاكمەدەن كيلەجەڬ ساندا تولوقراق بحث ايتەرمز.

«۲۱»لەر محاكمەسندە بز توركستانليلارنى كوب قزيقترا تورغان جهت طبيعى فيض‌الله خواجە ايلە اكمل اكرامنك سوراقلاريدر. بو ايكى توركستانلينك سوراغى موسقوا غازيتالارينك ٥—٧نچى مارت تأريخلى سانلارندا باسيليب چيققانندان او حقدا مجموعەمزنك بو آيغى ساندا آيريچا بحث ايتالماديق.

*

ساويت روسيادا

ساويت روسيا وە ساويت حكومتى صفندان قاچولار بالخاصە سوڭ زمانلاردا كوپەيدى. گەنەرال والتەركريويتسكى قاچيب فرانسادا ياشيريندى. يونانستانداغى ساويت سفيرى بارمين قاچيب كيتدى. ايكى ساويت اوچوچيسى اوچقوچلاريلە ئەستونياغا قاچيب چيقديلار. رومانيا پاى تختى بوكرەشدەكى ساويت سفيرى بوتەنقو ايناپلماسلق بر شكلدە قاچيب ياشيرينب ايتالياغا سيغيندى...

ساويت روسيادا حاكم صنف ايچندە دە امتيازلى بر وضعيتدە بولغان حربى دائرە منسوبلەرى وە ديپلوماتلارينك قاچيب يورولەرى هەر نەرسەدەن اول ساويت روسياداغى وضعيتنى كورسەتەدر. ساويت روسياداغى وضعيتنك چيدەب بولماسلق درجەدە آغيرليغينى بو امتيازلى صنف منسوبلەرينك قاچووندان داها قانيقارلق قيليب كورسەتە بيلوچى شاهد بلك تاپيلماس دا.

بز بوتەنقو حادثەسى أوستندە بر آز توختاب اوتمەكچى بولامز.

گەنەرال كريويتسكى وە بارمين ايسكى بولشەويكلەردر. اونلار اوز قاچولارينى ستالين رەژيمينە قارشى كورەشو تيلەگى بيلەن ايضاح ايتەدرلەر. اونلارنك فكرنچە ستالين رەژيمينك نە مارقسزم مفكورەسى وە نەدە لەنين كوروشندەكى سوسياليزم انقلابى نظريەلەرى بيلەن هيچ بر تورلو باغلانيشى يوقدر. كريويتسكى وە بارمين لەنين طرفندان باشلانغان اوقتوبر انقلابى كورەشينى دوام ايتديرمەكچى بولادرلار.

بوتەنقو مسئلەسى ايسە بوتونلەى باشقاچادر. ۱۹۱۹نچى يېلى وطنداش سوغوشينك قيزغين دورندە اونك ١٤گنە ياشى بار ايدى. بوتەنقو بوتون—اورتا هەم عالى—تحصيلينى ساويت حكومتى دورندە كوردى. او موسقوادا تيشقى ايشلەر قوميسارلغى ياندداغى ديپلوماتيك آقادەمينى بيتردى. بوتەنقو سوزنك چين معناسندا ستالين دورى محصوليدر. او ساويت سيستەمى وە ستالين رەژيمندەن باشقا مفكورەنى بيلمەديگى كبى باشقا تورلو بر أدارەنى دە كورمەگەن. تيشقى وە ايچكى دنيا مسئلەسينى بوتەنقو ساويت مكتبندە اوقوتولغانى كبى قبول ايتكەن. اونك تيشقى دنيا بيلەن تانيشليغى اوتكەن ييل پاريسدەكى دنيا سەرگيسى اثناسندەگنە باشلانادر. دنيا سەرگيسندە او ساويت پاويونى قوميسارى ايدى.

آوروپا كولتورى يوتوقلارينى كوروب حيران بولوب قالغانينى اعتراف ايتكەن بوتەنقو ساويت پاويوندا (اونك اوز قولى آستندا توزولوب) كورسەتيلگەن استاتيستيكلەرنك بوتونيسينك يالغان سانلار ايكەنينى دە آيريچا علاوە ايتەدر.

بوتەنقو پاريسدەن موسقواغا قايتار قايتماس رومانياداغى ساويت سفارتى مستشارلغى وظيفەسينە بيلگيلەنەدر. ٤نچى فيبرالدا (ايمدى حبسدە بولغانليغى حتى اعدام ايتيلگەنلگى شايعەسى يوروگەن) سفير اوستروفسكى موسقواغا قايتب كيتەدر. بوتەنقو اونك اورنينا قالادر. بوندان ۲كون سوگرا يعنى ٦نچى فيبرالدا بوتەنقو ياشيرينادر وەسوگراق ايتالياغا قاچادر.

حادثەنك تيشقى كورونوشى بوندان عبارت. ايمدى برآز دا ايچ

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

طرفینی قاریشترایلق. بر سفیرنگ قاچووی تأریخده مثلی کورولمه‌گه‌ن بر حادثه بولسا ، بوته‌نقونگ قاچووی بوندان باشقادا مهم معنانی حائزدر. یوقاریدا دا دیینلدیگی کبی بوته‌نقو تام معناسیله ستالین دوری محصولیدر. او فرقه صفنداغی آرقاسی کیسیلمه‌گه‌ن تازالاو معره‌که‌له‌ری یوزنده‌ن بوشالغان اورونلارنی تولدیروچی یاش عنصردانددر. بوته‌نقو جنسده‌ن کشیله‌رده‌ن هیچ قاندای بر مفکوره طلب ایتیلمه‌یدر اونلار یولباشچی— ستالینگه چیکسز بر صداقت کورسه‌تب ، اونگ امرله‌رینی حتی جنائی بویوروقلارینی محاکمه‌سز اجرا ایتب اوتورمالیدرلار. بوکونکی موسقوا بولشه‌ویکله‌رینگ طلب ایتدیکله‌ری بو وصفلار بوتونیسی غالبا بوته‌نقودا بار دا ایدی. او ، که دنیا سه‌رگیسنه یالغان استاتیستیکله‌ر توزدیگینی اوزی اعتراف ایتمه کده‌در. بونگ اوچون ده آیریم اهمیت قازانیب کیچیرووی لازم کیلگه‌ن ٦ رتبه‌نی آتلاب برده‌ن بره بوکره‌ش سفارتی مستشارلغینا تعیینله‌نگه‌ن ایدی.

مه‌نه ایمدی روس بولشه‌ویزمینگ چین محصولی ، ستالین یاش نسلی- نگ ممثلی بوته‌نقو فاشیزم پای تختی روماغا قاچیب اوتورادر. هه‌م ده او گه‌نه‌رال کریویتسکی هه‌م دیپلومات بارمین کبی له‌نینیزم اوچون ستالین ره‌ژیمینه قارشی کوره‌ش یوروتو نیتی بیله‌ن ایمه‌س ، عمومیتله ساویت ره‌ژیمینه وه اوقتوبر انقلابینا قارشی کوره‌شو نیتی بیله‌ن قاچادر. بوته‌نقو له‌نین بیله‌ن ستالین وه له‌نینیزم بیله‌ن ستالینیزم آراسندا هیچ بر تورلو آیرما کورمه‌یدر.

بوندان شوندای بر منظره چیقیب قالادر: ایسکی بولشه‌ویکله‌ر ، اوقتوبر انقلابی آتالاری ، مفکوره‌چیله‌ری یوزده توقسان توقوزتروتسکیچی یعنی ستالین وه اونگ طرفدان تورغوزولغان ره‌ژیمنگ دوشمانلاری بولوب چیقدیلار. بونگچون ده اونلار خلق دوشمانی ، جاسوس وه‌زیانچی اعلان ایتیلب قامالیب آتیلماقدالار. اونلارنگ اورنینا کیلب اورناشیب تیشی وه ترناغی بیله‌ن ره‌ژیمنی قوروچی «ستالین مکتبی» شاکردله‌ری‌ایسه هه‌ر قاندای بر مفکوره‌ده‌ن محروم ، بوم بوش حالدادر. آگلاشیلغان

اونلاردا له‌نینیزم ، ستالینیزمنگ یاشیرین باریشماز دوشمانلاریدرلار. کبگ ساویت روسیانگ تورلو کوشه‌سنده اورتاغا چیقماغان بوته‌نقولاردان آزمی کشی یوسوب اوتورادر! حکومتنگ تایانچیغی قایدادر ؟ او کیمگه وه نه‌گه تایانیب تورادر ؟ بو أوز اوزنده‌ن کیلب تورغان سورغونگ جوابی برگنه بولا آلادر: ساویت حکومتینگ تایانچیغی «گ. پ.او» عنادر وه بو حکومت مثلی کورولمه‌گه‌ن ته‌ررور سایه‌سنده گنه تو‌تونوب تورروب کیلمه‌کده‌در.

قیزیل اوردو سیراسینی تازالاو

پاریس هافتالق غازیتالاردان فرانسزچا «قاندید»نگ ١٠.٣.٣٨ تأریخلی ساندا بیلدیریلدیگینه کوره ، قیزیل اوردو باشلوقلاری سیراسینی تازالاو دوام ایتمه‌کده‌در. بو فرانسز غازیتاسی شو شایان دقت رقملارنی کیلتره‌در: کییه‌ف (اوقراینا) ، مینیسك (بیلوروسیا) حربی دائره‌له‌رنده‌گی ١٨ مینگ ضابطنگ ٩٧٤٢سی وه موسقوا حربی‌دائره‌سنده‌گی تورت مینگ ضابطنگ ٢٩٨٤ی خدمتده‌ن هایداليب ، بولارنگ برقسمی قاماقا آلنغان وه بعضیلاری دا آتیلیب أولدورولگه‌نله‌ر.

بین‌الملل تورموشدان

٢٠نچی فیبرال تأریخلی اینگلته‌ره تیشقی ایشله‌ر ناظری ایدین‌نگ استعفاسی شبهه‌سز بویوك بین‌الملل سیاستنگ ایگ مهم حادثه‌سیدر. ایدین نگ کیتووی بر مینیستر کیتب اورنینا باشقاسی کیلو کبی عادی حادثه بولماسدان اینگلته‌ره تیشقی سیاسی چیزیغینگ أوزگه‌رووی دیمه‌کدر. حتی بو یالغز اینگلته‌ره‌گه‌گنه منحصر بولوب‌دا قالمایدر. ایدین‌نگ استعفاسی خبری چیقار-چیقماس فرانسوز خارجیه ناظرینگ‌دا استعفا ایتووی احتمالی أوستنده یوری باشلاغان شایعه‌لار أوزی بو حادثه‌نگ اهمیتینی تقدیر ایتمه‌ك اوچون ییته‌رلکدر. ایدین استعفاسیله باغلیلقدا فرانسا پارلاماندا تیشقی سیاست أوستنده اوتکه‌زیلگه‌ن مناقشه‌له‌ر ایدین استعفاسی حادثه‌سینگ اهمیتینی برآز دا آیدینلاتدی.

ایدین ملتلەر جمعیتنە وە او جمعیت حمایەسی آستنداغی «قوللە کتیف امنیت» نظریەسینە ایناڃینی ساقلاب قالغان وە یادە ساقلاغان بولونوب کورونوچی سیرەك آوروپا سیاسیلەرینگ بری ایدی. منفعتلارینااویغونلغنی آلغا سورولگەن اورتا وە کیچیك دولتلەرنگ بو «قوللەقتیف امنیت» مسئلەسینە ایناڃسز وە منفی قاراولاری أوزی شایان دقتدر.. ملتلەر جمعیتی شوراسینگ ۱۰۰نچی توپلانیشی دورەسندە سوسیالیستلەرطرفدان أدارە ایتیلمەکدە بولغان ایسویچ وە نورویچ تیشقی ایشلەر ناظرلاری وە هوللاندا سول دەموقرات حکومتی ممثلینگ «قوللە کتیف امنیت» نظریەسینە قارشی چیقشلاری دا آز اهمیتلی بر نەرسە ایمەسدر. بەلجیقا خارجیە ناظری سوسیالیست سپاق ۲۷نچی فیبرالدا «قوللە کتیف امنیت» نظریەسینگ عملی تیشقی سیاست زمینی بولا آلماسلیغینی آڃیق سویلەدی. بو صورتلە فرانسوز سول غازیتالارنداغی «قوللە کتیف امنیت» علیهدارلاری یالغز «فاشیست دولتلەرگنەدر» دیگەن ادعانگ دە زمینی بتکەن بولدی..

ساویت حکومتی وەاوگا سیاستاً یاقین دولتلەرسیاستییوزندەن «قوللە کتیف امنیت» نظریەسی اورتا وە کیچیك دولتلەرنگ تورموشی اوڃون تهلکە تشکیل ایتەرلك درجەدە قورقولو بر مفکورە کورەشی قورالینا آیلانمشدر. ملتلەر جمعیتی اعضاسی بولغان دولتلەر، داها توغروسی سوزدە «قوللە کتیف امنیت» سیاستی یوروتوچی دولتلەر بیلەن «قوللە کتیف امنیت» اساسندا معاهدە یاساودان باش تارتوچی، ملتلەر جمعیتی اعضاسی بولماغان دولتلەر آراسنداغی آیریلق کیسکینلەشدی. بر طرفی اینگلتەرە، فرانسا وە ساویت روسیادان، ایکنچی طرفی آلمانیا هەم ایتالیادان عبارت بو ایکی غروپ آراسندا قالغان آوروپا اورتا دولتلەری تشویشلەنیب، هەر بری أوزنچە معقول وە فائدالی کورونگەن یولنی توتا باشلادی. بونلاردان برقسمی «قوللە کتیف امنیت» آگلاشماسینی أوزلەری اوڃون ساویت روسیا بیلەن اتفاقغا کیرو یعنی ساویت روسیا برطرفدان تهدید ایتیلگەن تقدیردە یاردەم بیرو وە اوزلەری تهدید ایتیلگەن تقدیردە ساویت روسیادان یاردەم آلو دیگەن معنادا آگلادیلار. بو یولغا اورتا آوروپادا یالغز چەخوسلوواقیا غنا کیردی. لهستان ایسە نە ساویت روسیاغا یاردەم بیرو وە نەدە اوندان یاردەم آلونی ایشتمەك ایستەیدر. یەگی گنەفیبرالسوگندا قبول ایتیلگەن رومانیا قانون اساسیسندە هیچ بر تورلو شکلندە براجنبی اوردوسینی رومانیا توپراغندان کیچیرمەسلکنی آڃیق افادە ایتوچی بر مادە بار. ملتلەر جمعیتی نظامنامەسندە ایسە جمعیت اعضاسی بولغان بر دولتنگ ایکنچی بر ملتلەر جمعیتی اعضاسینا یاردەمگە بارایاتقان قوتنی اوز مملکتندەن کیچیرونی طلب ایتە تورغان مادە بار.

ساویت روسیا ملتلەر جمعیتی اعضاسی ایڃندە بولماسایدی، بلکدە بوتون دولتلەر «قوللە کتیف امنیت» نظریەسینی قبول ایتەرلەر ایدی.

استعفا ایتکەن اینگلتەرە خارجیە مینیستری ایدین مەنە شو دولتلەر کوبچیلگنە اوناماغان شکلدەگی «قوللە کتیف امنیت» سیستەمینیمدافعە ایتەر ایدی وە بو طرز حرکتلەر اینگلتەرە بیلەن ایتالیا آراسنداغی مناسبتنی سوك درجەدە کیسکینلەشتردی. ایدین، ایتالیا طرفدان بر قانچا طلبلەرنی قبول بالخاصە اسپانیاداغی کوگللولەر مسئلەسندەکی او زمانکی وضعیتینی اوزگەرتمەینچە مذاکرەگە کیرونی بوتونلەی رد ایتب کیلدی. اینگلتەرە باش وکیلی چەمبەرلەین ایدیننی سیاستی یولینی اوزگەرتوگە اوناتیشغا اورونوب کورسە دە موفقیتلی چیقمادی وە ایدین استعفا ایتدی. ایدین استعفا ایتەر-ایتمەس ایتالیا بیلەن مذاکرە باشلاندی. عینی زماندا اینگلتەرە-آلمانیا آگلاشماسی اطرافدا مذاکرەلەرگە کیریشیلدی. چەمبەرلەین مذاکرەنی باشلاو اوڃون ایتالیاغا هیچ قاندای شرط قویمادی. او تجربەلی بویوك بر دولت ایری جسارتیلە سادەچە بر نەرسە ئەلدە ایتەبیلو، آگلاشما یاراتابیلو اوڃون کوروشوب سویلەشو کیرەك دیدی. چەمبەرلەین ملتلەر جمعیتینگ کوچسز بر مؤسسەگنە بولوب قالغانلیغینی، آوروپا صلحینگ اینگلتەرە، فرانسا، آلمانیا وە ایتالیا آراسندا صیقی بر آگلاشما یاراتا بیلمەکلەگنە ساقلانابیلەجەگینی آڃیق سویلەدی. چەمبەرلەین قصداً ساویت روسیانی آتامادی. بزنگچە ساغلام برنیگزدە آوروپا صلحی یاراتا

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمكى ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بیلمەك اوچون آتالغان تورت دولت یانینا بلا واسطه ساویت روسیا بیلەن
قومشو وە آوروپا بویوك دولتلەری طرفدان بویوك دولت بولو یولندا
دیب تانیلغان لهستان‌نڭ دا قوشولووی کیرەکدر.

اینگلتەرە تیشقی سیاستینڭ کیلەجەکدەگی استقامتینی وە اونڭ
ایشنی قای یرگە ایلتیب چیقاروونی ایمدیدەن بیلیب بولمایدر. ایدین-
نڭ، استعفاسندان سوڭ آچیق معلوم بولغان برنەرسە اینگلتەرەنڭ ملتلەر
جمعیتینی وە «قوللەکتیف امنیت» نظریەسینی هەر نەرسەنڭ سوڭ باریب
باش اوراجاغی مقدس صنم دیب کوروشدەن آیریلغانلغیدر. اینگلتەرە-
نڭ تیشقی سیاستندە باشلانغان بو یەگی یول بر طرفدان ملتلەر جمعیتینە،
ایکنچی یاقدان ساویت روسیانڭ آوروپا ایشلەرندەکی تأثیرینە آغر
ضربەدر.

***

اینگلتەرە تیشقی سیاستندەگی أوزگەریش ایشدە دە أوزینی کورسەتە
باشلادی. سوڭ فرانسا پارلامانی مناقشەلەرندە، ایمدیلك آز بولسە ادا،
ساویت روسیا معاهدەسندەن وازکیچیش وە فرانسا-آلمانیا آکلاشماسی
یوللارینی قیدیریش طرفدارلاری تاوشی ایشیتیلیب قالدی. کوب فرانسوز
سیاسیلەری کوزندە ایمدیگەچە «بەرلین بیلەنمی یوقسا موسقوا بیلەنمی؟»
شکلندە قویولوب کیلگەن تردد سورغوسی ایمدی «لوندون بیلەنمی‌یوقسا
موسقوا بیلەنمی؟» شکلینی آلمشدر. بو شکلدە سورغو قویولوشی أوزی
فرانسوز سیاستینی باشلاب یوروچی قوللاردا برآلغا باسو بارلیغینا شهادت
ایتەدر.

اینگلتەرە-ایتالیا مذاکرەلەرینڭ باشلانووی شبهەسز فیبرالنڭ سوڭ
کونلەرندە آنقارادا دا توپلانغان—تورکیە، یونانستان، رومانیا وە یوغوس-
لاویادان عبارت—بالقان اتفاقی دولتلەری توپلانیشی قرارلارینا دا تأثیر-
سز بولمادی. توپلانیش اتفاق اعضالارینی ایتالیا ایمپەریومینی یعنی
حبشستانڭ ایتالیا طرفدان آلنغانلغینی تانیشقا وە ملی اسپانیا (گەنەرال
فرانقو حکومتی) بیلەن مناسبت باغلاشغا چاقیرادر. حبشستان وە اسپانیا
مسئلەلەرینڭ ایتالیا سیاستندە مهم اورون توتدیغی دا معلومدر. ایدین دە

شو ایکی مسئلە یوزندەن ایتالیا بیلەن هیچ بر توزلو مذاکرەگە کیریشمەس-
لکنی یاقلاب کیلگەن ایدی. اینگلتەرە حکومتینڭ ایستەر حبشستان
ایستەر دە اسپانیا مسئلەسندە هیچ قاندای شرط قویماسدان مذاکرەگە
باشلاووی حتی باشقا دولتلەرنڭ دە سیاستینە تأثیری آچیق کورونە باشلا-
غان بر أوزگەریش بولدی.

چەمبەرلەین حکومتینە بز ساویت روسیاسز هەم دە ساویت روسیاغا
قارشی ساغلام بر آوروپا صلحی یاراتابیلو موفقیتینی تیلەیمز. چونکە قای
یردە وە قای ایشدە ساویت روسیانڭ قاتناشی بولسا، او یردە صلح
بولمابدر وە بولالمایدر.

***

ملتلەر جمعیتی شوراسینڭ یاقیندا بولوب اوتکەن ۱۰۰نچی ییغینی
دا بو یوکسەك مؤسسەنڭ کیچیرمەکدە بولوندیغی بحران فاجعەسینی
بردنعە داها بوتون آچیقلیغی بیلەن کورسەتیب کیچدی. دونیا سوغو-
شندان سوگرا بین‌الملل حقوقنڭ قدسیتینی ساقلاماق وە هەر قاندای
بر شوغوش چیقب کیتووینڭ اوگینی آلماق نیتی بیلەن قورولغان بو
مؤسسە بو اساس وظیفەسینی ایفادەدەن عاجز بولغانلغینی کورسەتدی.
ملتلەر جمعیتی قورولغاندان بیری اونڭ دیەرلیك «خیرحواە سیرچیلگی»
آستندا بین‌الملل حقوق بورونغو زماندان داها آرتیق اخلال ایتیلدی؛
دنیانڭ هەر برقسمندا، جنوبی آمریقادا، آفریقادا، آسیا هەم آوروپا
دا شوغوشلار بولدی وە بولا یاتر. ملتلەر جمعیتی «عمومی قورالسز-
لانو»دان بحث ایتدی ایدی. بوندان بر نەرسە چیقماغاچ او «قوراللانونی
چیکلەش» دیگەن یولغا توشدی. نتیجەدە بوکون دنیا «قوراللانویاریشی»
میدانی حالینی آلدی. بوکونکی قوراللانیش وە اوردولار یانندا ۱۹۱٤
نچی ییلی سوغوشی آلدنداغی اوردولار، قوراللانولار بالا اویونلارینا
اوخشاب قالدی...

ملتلەر جمعیتی فاجعەسینی کورسەتوچی علامتلەرنی برآزکوزدەن
کیچیرەیلیك.

ملتلەر جمعيتى قورو فكرى آمريقا قوشما جمهوريتلەرى دولتى باشلوغى رئيس جمهور ويلسوندان چيقدى. فقط آمريقا قوشما جمهوريتلەرى أوزى ملتلەر جمعيتينه كيرمەدى. بو ايسه بر آتانگ أوز بالاسينى تانيماماسينا اوخشايدر. جنوبى آمريقانگ ايگ بويوك دولتى برازيليا ملتلەر جمعيتندەن چيقب كيتدى. ينه بر قاتار جنوبى آمريقا دولتلەرى ملتلەر جمعيتينى تاشلاب كيتديلەر. قيسقاغنا برمدت قاتناشقاندان سوك آلمانيا دا ملتلەر جمعيتينى تاشلاب چيقدى. بونگله ملتلەر جمعيتى اعتبارينا بويوك بر ضربه بيريلگەن بولدى. ملتلەر جمعيتى مؤسسلەرندەن سانالغان ايتاليا هەم ياپونيا ملتلەر جمعيتينى تاشلاب چيقديلار. بو ايسه ملتلەر جمعيتينه اورنى تولدورولا آلماسلق بر اوپورولوش، تهلكەلى بر ضربه ايدى. ملتلەر جمعيتنده، اونگ بويوك مؤسسلەرندەن يالغز اينگلتەره بيلەن فرانسا قالديلار. بونلار ايسه ملتلەر جمعيتندەن چيقب كيتوچيلەر طرفندان جمعيتنى أوز سياسى اويونلارينا، أوز هەگەمونى سياستلەرينه آلت ايتكەنلك بيلەن عيبلەنەدرلەر. بو قارالاولار او قادار اساسسز ايمەسدر. فرانسانگ تشبثى وه اصرارى أوزەرينه ساويت روسيانى ملتلەر جمعيتينه كيريتودە مەنە شو دليللەرنگ ايچندەدر.

ساويت حكومتينگ ملتلەر جمعيتينه قارشى باريشماس دوشمانچيلغى هەركسچه معلوم برنەرسەدر. بولشەويكلەر ايشنگ باشندا ياق ملتلەر جمعيتينى سوغوش حاضرلاو مؤسسەسى ديب قبول ايتب، اوگا قارشى بوتون وسائطلەريله كورەش آچقانلار ايدى. بوگا رغماً ده اونلار سوگرادان ملتلەر جمعيتينه كيرگەن بولسالار، او بولشەويكلەرنگ ملتلەر جمعيتينه اساس قاراشلارينى اوزگەرتديكلەرندەن ايمەس، بلكده ملتلەر جمعيتى ايچينه كيريب آلب، اونى اوز اينتريغالارينا، آوروپا دولتلەرى آراسينى بوزوش وه عموميتله دنيا سياسى مناسباتندەكى تولقونى كوچەيتيش كبى حرامزده فكرلەرينه آلت ايته بيلەجەكلەرى اميديلەدر. بونى ذاتاً ليتوينوف ملتلەر جمعيتى ييغيندا سويلەديگى برنچى نطقندا آچيق كورسەتكەن ده ايدى.

حقيقتاً ساويت حكومتى ملتلەر جمعيتينه كيرگەن كوندەن آليب ملتلەر جمعيتى اوزينگ أيگ صادق اعضالارينىدا توشوتوره باشلادى. ملتلەر جمعيتى منبرى ساويت حكومتى پروپاغاندا بورچەگينه آيلاندى. ساويت حكومتى ملتلەر جمعيتى منبرندەن آوروپانى ايتالياغا قارشى سوغوشغا كيريتب يوباريشغا اوروندى. ينه اونلارنگ ملتلەر جمعيتى منبرندەن يوروتدكلەرى پروپاغاندا يوزندەن آز قالا اسپانيا وطنداش سوغوشى عموم آوروپا سوغوشينا آيلانيب كيته يازدى. ايمدى اونلار آوروپا ايله آمريقا قوشما جمهوريتلەرى حكومتينى ياپونياغا قارشى، سوغوشتوروب يوباريش اوچون اورونماقدالار. ساويت حكومتى أوزى شرقى توركستان وه تيشقى موغولستان كبى اولكەلەرنى باسيب آليب اوتورديغى حالدا، بوتون دنيانى ياپونياغا قارشى ختاينى مدافعەغا چاقيريب اوتورادر.

ملتلەر جمعيتنگ يوزنچى توپلانيشندا بو بويوك مؤسسەنگ شو كورسەتديگمنز نقصانلارى بوتون آچيقليغى بيلەن كوروندى. بر طرفدان ايسويچره، ايسويچ، نورويچ وه باشقالار كبى برقاتار دولتلەر ملتلەر جمعيتى نظامنامەسنده ايگ مهم مادەلەرندەن برى سانالغان ١٦نچى مادەنى اوزگەرتو كبى بر رەفورم تكليفى بيلەن اورتاغا چيقديلار. شرقى آوروپا مسئلەلەرينگ يشيلووندە رولى اولدوقچا مهم بولغان لهستان ملتلەر جمعيتى نگ «كەتته باشلوقلارينى» ياپونيا-ختاى منازعەسى كبى مهم مسئلەلەرنى ملتلەر جمعيتى شوراسى تيشندان تاشقارى، ساويت ممثلى ده داخل بولغان آيريم بر دائرەدە مذاكره ايتكەنلك بيلەن عيبلەدى.

ملتلەر جمعيتى نظامنامەسنده اصلاحات اورونوشلارى بو سفر موفقيت قازانا آلماى قالدى وه ملتلەر جمعيتنگ كيلەجەك سەنتابردەكى عموم ييغنينا قالديريلدى. بولشەويكلەرنگ ملتلەر جمعيتى شوراسندان ياپونياغا قارشى سوغوشدا ختاينى ياقلاو يعنى ساده قيلب ايتكەندە ختاينى ياقلاب ياپونياغا قارشى سوغوش آچو يولندا بر قرار قوپارو اورونوشلارنىدا موفقيتسز قالدى.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

توپلانيش نە هيچ كيم غالب وە نە هيچ كيم مغلوب بولماغانديك
بولوب تارقالغان بولسادا لهستان، ايسويچرە، ايسويچ وە باشقا دولتلەر
طرفدان اورتاغا آتيلغان ملتلەر جمعيتى نظامنامەسينى اصلاح ايتو وە ملتلەر
جمعيتينى معين «سايلانغانلار» سياستى قورالى قيلب يوبارماسلق كبى مسئلە-
لەر اوز كوچينى ساقلاب قالدى.

ملتلەر جمعيتە بولشەويكلەر ياردەمى «آسيلغان كشيگە آرقاتگ
كورسەتديكى ياردەمدن» باشقا تورلو بولمايدر.

*

كتابيات:

توركستان ملى حركتى حقندا آلمانچا بر اثر

اوقوچيلاريمز ياش آلمان دوستمز هانس بەنتسينغ بيكنگ «توركستان
اوز استقلالى كورەشندە» باشليقلى بريازيسى چيققانليغينى «ياش توركستان»
نگ اوتكەن ساندەغى اعلاندان بيلەدرلەر. دوستمز پروفەسور يەشكە
طرفدان چيقاريلاتورغان «اسلام دنياسى» آتلى مجموعەنگ سوك،
١٩٣٧دە قابر ساندا چيققان ٤٤ بيتلك بو يازى توركستان خلقى ملى
قورتولوش حركتى حملەلەردن ١٩١٦نچى يلى قوزغالانينى تيكشرەدر.
توركستان ديگەندە نە آگلاشيلاتورغانينى تعريفلە سوزگە باشلاغان
مؤلف شو أيلك جملەسندە ياق أوزينگ ايمديگەچە بو موضوع اطرافندا
يازيب كيلگەن آوروپالى مسلكداشلاردان آيرى بر يول توتقانينى آچيق
كورسەتمەكەدەدر. اونگ يىرى كيلديكچە تورلو يول وە سبيلەرلە آوروپا
ذهنيتينە كيريب اورناشيب قالغان ياگليش تصورلار يىرينە توغروسينى
يىرو وە بو صورتلە توغرودان توغرو توركستان منبعلارينا كيرە آلماي-
تورغان يورتداشلارينى توركستان خلقى وە اونگ ملى مسئلەلەرى
اطرافندا ياگليش توشونوب، ياگليش حكم بيريب يورودەن قورتاريش
اورونوشلارى اثرنگ قيمتينى آرتيرديغى كبى، مؤلفنگ ايمديگەچە
بو مسئلەگە تماس ايتب يورگەن برقانچا وطنداشلارندا اوچراتيلا آلماغان
اوصاف وە وسائطگە ايگە بولغانينى كوستەرەدر.

بەنتسينغ بو يازيسندا روس ايمپەرياليزمى طرفدان تورلو بولالرلە
پارچالانماقچى بولغان توركستاننگ سارسيلماس ملى برلگى وەاونگ
اجتماعى حرثى، اقتصادى وە طبيعى جغرافى تاياينقلارينا اشارە قيلب،
ملى تأريخمزنگ سوك پارلاق دورەسينە تماس ايتكەندەن سوك اسارتنى
كيتيرب چيقارغان پارچالانو، أوز آرا تارتيشما دورەسى أوستندە روس
استيلاسى مسئلەسينە كيچەدر.

اثرنگ «١٩نچى عصرنگ أيلك ياريسنداغى كورەشلەر» باشليقلى
قسمندا روسيانگ توركستان دالالارنداغى خانلارغا وعد ايتكەن
سوزينى توتماسليغى وە بو عهد شكنلگە قارشى آبلاى خان اوغلى قاسم
خان طرفدان كوتەريلگەن (١٨٢٤) وە
اونى تعقيب ايتكەن قوزغالانلاردان بحث
ايتەدر. «١٩نچى عصرنگ سوك يارسند-
غى كورەشلەر» باشليقلى قسمندا دا روس
استيلا حركتينگ يورتمزنگ جنوب قسمينا
سارقماسى وە بونيگلە باغليلقدا اورتاغا
چيققان غازالى، مانغيشلاق، سمرقند، فەر-
غانەنگ تورلو قوزغالانلارى ايلە توركمەن
دالالارنداغى سوغوشلار أوستندەتوختاب،
بو قسمنى ١٨٩٨دەگى انديجان—دوگچى
ايشان قوزغالانى بيلەن توگەتەدر.

بەنتسينغ — Benzing

قوزغالان حركتلەردەن بحث ايتەركەن، مؤلف بو حركتلەرنگ
عقيم قالووينا سبب بولغان اساس عامللەرنى دە اونوتمايدر. بو عامللەر
ايچندە أوز آرا برلەشە آلماغانلق، تورلو حركتلەرنگ چيقديغى يىرگە
منحصر بولوب قالووى، حتى باشقا طرفلاردا دوشمانچيلق بيلەن قارشيلا-
نووى كبى آچينارلق حادثەلەر بولغانى كبى حتى قوزغالانباشلوقلارينك
أوز اچيمزدەن چيققان ساتيلق خائنلەر طرفندا أولدورولوب قويولووى
كبى ايرگەنچ حادثەلەر دە آز ايمەسدر.

اثرنگ «تورکستاندا ایچکی اوزگەریشلەر» باشلیقلی قسمندا ایسە روسیانگ تورکستاندا یوروتگەن ایمپەریالیستیك استثمار سیاستی قارشیسندا تورکستان خلقینگ أوزینی قورو وە انکشاف ایتو اورونوشلاردان بحث ایتیلەدر. روسیا استثمار سیاستندەن یر وە مهاجرت مسئلەسی، پاختا مسئلەسی وە روسلاشترما کولتور سیاستی نقطەلارینا تماس ایتیلسە، تورکستاننگ قورونو اورونوشلارندان یر مسئلەسینە دائر کورەشلەر ایسلەنەدر. برطرفدان روسیانگ روسلاشترما سیاستینە قارشی کورەشمەك مجبوریتندە بولغان جدیدچیلك حرکتینگ ایکنچی یاقدان أوزمحیطنداغی ایسکیلگە قارشیدا تارتیشماق مجبوریتندەن توقفان آغیرلقلار ایسلەتیلەدر. جدید مکتبلەری قورولوشی، نشریات وە تشکیلات ایشلەرینگ باشلانیشنداغی اوچرالماقدا بولغان آغیرلقلار دا اونوتولماغان.

بو صورتلە تورلو جهتدەن کیرەکلی زمیننی حاضرلاغان مؤلف اثرینگ سوك قسمندا ١٩١٦نچی یلی قوزغالانی حادثەسینی وە اونگ جریانینی تحلیل وە ایضاح ایتەدر.

موضوع ایتب آلدیغی حادثەنی توغرو وە تولوق ایضاح ایتە بیلیش اوچون کیرەکلی منبعلاردان ایریشە بیلدیکلەرینی دقتلە تیکشیردیگی آچیق کورونوب تورغان بەتسینغ بیك بو یازیسندا تورکستانلی نگ کوروش، توشونوش وە سیزیشینی عکس ایتدیرە بیلمەك کبی اورونوشلە ایمدیگەچە هیچ برآوروپالی طرفدان ایشلەنمەگەن وە یا ایشلەنە آلماغان بر نقطەغا یاناشماقدادر. اونگ بو اورونوشنداغی موفقیتی درجەسینی هەر نەرسەدەن زیادە اثرینگ تورکستانلیلار طرفدان دا هیچ بر جهتدەن یاتیسنمای اوقوناجاق بر ماهیتدە بولغانلغی کوستەرەدر.

یاش دوستمز أوز خلقینگ بیلگیسینە خدمت ایتمەك ایستەرکەن بالمناسبە ملی حرکتمز وە ملی مسئلەمزنگ توغرو آڭلاشیلماسینا دا یاردەمدە بولونماقدادر. اونگچون بز اونی بو موفقیتی بیلەن قوتلولاغاندا شکران بورجو تویغومزنی وە کیلەجەکدە أوزندەن داها مهم علمی اثرلەر کوتدیگمزنی دە بیلدیریب کیچمەکچی بولامز.

طاهر.

تورکستاننك بوکونگی تورموشندان

باشقارمادان: توبەندە کیتریلمەکدە بولغان معلوماتلارنی بیز پاریسدە چیقیب تورغان «تروتسکیچیلەر» مجموعەسی "Бюллетень Оппозиции" نگ ٦٠ - ٦١نچی (دیقابر) ساندان آلدیق.

یازوچی بورون تورکستاندا بولماغان وە تورکستانلیلار تورموشیلە آشنا ایمەس. تورکستانغا «مسئول ساویت ایشچیسی» اولاراق برنچی دفعە کیلگەن بو کشی اهالیلە شهر کوچەلەرینی وە بازارلارینی کیزیب یوروب تانیشقان. اونگ یازدیقلارینی بیز قیسقارتیب کیترەکدەمیز...

تاشکند بازاریندا میوە ساتوچی بر کشیلە سویلەشیب، اوندان ایشیتکەنلەرینی یازارکەن، میوەچینگ اوگا دیگەنلەرندەن شونلارنی نقل ایتەدر:

«...ایلگەری میوە آرزان بولور ایدی. حاضر بو جهتدەن وضعیتمز آغیر. میوە آغاچلاری، بالخاصە أوزوم تاکلەری تورلو قورت، قونغوزلار وە خاستالقلاردان قریلیب کیتدی. دولت بزنی پاختا ایکیشکە مجبور ایتەدی. بو داها آغر خرابەلك دیمەکدر، چونکە پاختانی ساتیب آلوچی دولتنگ أوزیدر؛ دولت ایسە جودە آرزان بها بیلەن آلادی. پاختا ایکمەی قاراگزچی! درحال «موشتومزور» اعلان ایتەدی دە، کونگیز بیتکەن بولادی...»

«...بیر کیلوغرام (ایکی یاریم قاداق) ایت بهاسی بیرصنایع—فابریك، زاوود—ایشچیسینگ ٣ - ٤ کونلك خدمت حقینی یوتادی. دهقانلار وضعیتی داها آغرراق در.»

«... ایسکی چیگە (میخ) ساتوچینگ یانی آلوچیلار ایلە تولغان. اون (١٠) دانە چیگە بهاسی ٢ روبلە!... ١٩٣٣/٣٤نچی یللاردا ایسە چیگەنگ بهاسی یاغ بیلەن تیگ ایدی، یعنی بیر کیلوغرام ایسکی بیر کیلوغرام یاغ—(٥٠ روبلە!)— تورار ایدی.»

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لامپا مایی ساتیلاتورغان دوکان آلدیدا «تیزیلگەن قویروق» (نوبت)دا تورغان بیر خاتون دیدرکە:

«کشی باشیغا هفتەدە ایکی لیتر لامپا مایی بیریلەدی. بعضیلار بوتون عائلەسیلە نوبت ساقلاب توروب، کوبرەك آلا دیلاردا، آلالمای قالغانلارغا ٦٠ تیین تولەگەن بیر لیتر لامپا مایینی ٢ - ٣ روبلەدەن ساتادیلار...»

بو خبرلەرنی کیتروچی محرر تورکستاندان روسیاغا قاراي کیتەرکەن، اوندا توروب آلدیغی تأثیرلەرینی توپلاب دیدرکە:

«تورکستان ساویت جمهوریتلەری آتالاتورغان بولسا ، دا ، بو جمهوریتلەر کوب جهتدەن روس مستملکەسیگە اوخشایدیلار؛ بوتون اقتصادی وە سیاسی واسطەلار روسلار قولوندادر(*) ییرلی خلق کثریتلە روسلارغا نفرتلە باقادی. یەگیدەن سالینغان فابریك وە زاوودلار بار؛ نەفت وە هەر جنس معدنلار بورونغودان کوب آلینادر... بالالار أوز آنا تیلیندە اوقوتولادرلار؛ ییرلی تیلدە کتاب وە غازیتالار باسیلادر. بو حقیقت. فقط ملی تویغونینگ یوکسەلیشیلە ناراضیلق هەم کوچەیمەکدەدر.

تورکستانلیلار «محصولاتینگ ٪۱۰۰دە ۸۰ ی روسیاغا آلینیب کیتەتورغان بو ترقیلاردان بیزگە نیمە فائیدا بار؟» دیدرلەر.

(*) Все экономические и политическе рычаги находятся в руках рссских.

*

تورکستان خبرلەری

قازاق تیلندە تەخنیك ادبیاتی

«قازاغستانسکایا پراودا»(۳۸ .۱ .۱۸)دا اوقودیغمزغا کورە، قازاغستاننگ قاراغاندی، بالخاش، ریددر، جەرقازغان، چیمکند، ئەمبە وە باشقالار کبی کانلاری وە صنایع مرکزلەرندە ایشلەمەکدە بولغان میکلەرچە قازاق ایشچیلەری وە تەخنیکوملەردەگی طلبەلەر أوز تیللەرندە تەخنیك ادبیاتی سوراب قایتا-قایتا مراجعت ایتسەلەر دە ایمدیگەچە نە اولارنگ مراجعتینی تینگلاوچی وە نەدە اولارنگ هنر وە بیلیمچە کوتەریلووی اوچون قایغیروچی کیمسە تاپیلماغان. روس ایشچیلەری اوچون هەر تورلو وە کیرەکلی وسائط آرتیغی بیلەن تاپیلغانی حالدا ییرلی ایشچیلەر وە تەخنیکوملەر اوچون یازیلغان قازاقچا اثرلەر کاغذ یوقلیغی بهانەسیلە باسیلمای قالدیریلغان. برقانچالاریدا تیل وە مفکورە جهتدەن ساویت سیاستینە اویمای قالیب ایشدەن چیقاریلغان. طبیعی ساویت غازیتاسی بولارنگ بوتونیسی اوچون ییرلی ملتچیلەرنی مسئول توتادر. گویا اولار تورکستانلی ایشچیلەرنگ تەخنیك وە بیلیم جهتدەن آلغا کیتووینی ایستەمەگەنلەر...

حالبوکە اصل مانع، هەر نەرسەگە تیل وە مفکورە سیاستی یعنی روسلاشترما سیاستی توزاغینی سالیب، بوتون ایش یولینی قاپاتیب اوتورغان ساویت حکومتینگ أوزگینەسیدر.

تاجیکستاندا قومونیست فرقەسینگ أوسووی

«قومونیست تاجیکستانا»دا (۳۸ .۱ .۲٦) اوقودیغمزغا کورە، اوتکەن غینوار آینگ ۱۵ — ۱۷ لەرندە دوشنبە (ستالین آباد) شهر فرقە قومیتەسینگ پلەنومی توپلانغان. توپلانیشدا فرقەغا یەگی اعضا قبولی مسئلەسی مذاکرە ایتیلگەن... بوتون مؤسسەلەردە فرقەغا اعضا تارتو وە قبول ایتو ایشینگ یامان حالدە ایکەنی سویلەندی. مثلا ۷۰۰ دەن آرتیق ایشچیسی بولغان ایپەك فابریقاسندا ٤۷ قومسومول وە ۱۱٥ ستاخانوفچی بار ایکەن. فقط فرقە قومیتەسی بو قادار ایشچی وە بو قادار ستاخانوفچی قومسومول ایچیندەن فرقە اعضالیغینا آلارلیق بر کشی دە تاپماغان.

دوشنبەدەگی تیکیش فابریقاسندا وضعیت بوندان یاخشیراق ایمەس. بو ییردە آنجاق ایکی کشینی فرقە نامزدلگندەن اعضالقغا اوتکەزمشلەر. فرقە میاللیغینا کیرو اوچون ۱۳ کشیگە مراجعت ایتیب، بوندان دا ٥ گەنەسی تیکشیریلمشدر؛ قالغان ۸ ی تیکشیریوگەدە یارارلیق کشیلەر ایمەسمش.

بو مثاللارنی کیتروچی غازیتا بو ایکی مؤسسەدەگی وضعیتنگ بوتون شهر فرقە تشکیلاتلارینا شامل بولغانلیغینی، بوتون ۱۹۳۸ نچی ییل ایچندە شهردە فرقە اعضالیغینا ۲، نامزدلیغینا ۷ کشی قبول ایتیلگەنینی یازادر.

تورکستاندا کیملەر نیمە اوچون مکافات آلادر؟

«قازاغستانسکایا پراودا» غازیتاسینگ ۳۷ .۱۲ .۲۱ تاریخلی سانندا اتفاق اجرا قومیتەسی طرفندان قازاغستان داخلیە قومیسارلیغی مأمورلارندان کورسەتکەن خدمتلەری تقدیر ایتیلیب: ۱) زالین، ایچکی ایشلەر قومیساری؛ ۲) وولودزقو — قومیسار اوروناباساری؛ ۳) گلادقوف — ایچکی ایشلەر قومیسارلیغی ایشچیلەرندەن؛ ٤) ماتاشقوف — ایچکی ایشلەر قومیسارلیغی ایشچیلەرندەن؛ ٥) گیکلین، ایچکی ایشلەر قومیسارلیغی ایشچیلەرندەن؛ ٦) ایماتوف، ایچکی ایشیەر قومیسارلیغی ایشچیلەرندەن؛ ۷) چیرقوف ایچکی ایشلەر قومیسارلیغینینگ شرقی قازاغستان ولایت أدارەسی؛ ۸) آداموویچ (قاراغاندی ولایتی)؛ ۹) یانوف (شمالی قازاغستان ولایتی أدارەسی) قیزیل ییلدیز نشانی بیلەن تلطیف ایتیلمشلەردر. شایان دقتدر، کە «مستقل» قازاغستان اتفاق جمهوریتی ایچکی ایشلەر قومیسارلیغی باشلوقلارندان بریسیدە قازاق بولماغانی کبی بو دائرەدە نظام وە انتظامنی ساقلاوچی أدارە باشندا کورسەتکەن خدمتی اوچون قیزیل نشان قازانغان کشیلەر ایچندە برگینە بولسادا قازاق آتی اوچراتیلمایدی.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Wilmersdorf
Buchdruckerei „VIKTORIA" GmbH., Charlottenburg 1, Spreestraße 8
مسئول مدیری: دوقتور طاهر شاکر .

Yach Turkestan

Mars 1938 (Le Jeune Turkestan) No. 100

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Mustafa Tchokai-Oghly**

يوليمزغا توغرو كيلگەن بوتون يازولار اوچون مجموعەمزنگ بيتلەری
آچيقدر. باسيلماغان يازولار قايتاريلماس.

آبونه شرطلاری:

ييلليغی 120 فرانسز فرانقی، آلتی آيليغی 65 فرانق، اوچ آيليغی 35 فرانق.

باشقارماميزغا كيگەن اثرلەر:

(1 „Turani kavmler ve siyasi tarihlerinin esas hatları“ Muharrem Feyzi Togay. Türkistan Türk Geneçler Birligi Yayını Nr. 6. Istanbul 1938. 30 S.

2) „Z DZIEJOW KRYMU“ Dr. Abdullah Zihni Soysal. Warszawa 1938. 112 S.

3) „Discours de Şükrü Kaya“. Prononcé le 20 février 1938 à la Maison du Peuple d'Ankara à l'occasion de la Fête de la Culture. Ankara 1938. 10 P.

4) يراق شرقدا، باشاوچی ايديل-اورال توركلەرينگ دينی مركزی طرفندان توزولوب، «ملی بايراق» غازيتاسی تاماندان نشر ايتلگەن ١٩٣٨ (١٣٥٦-٥٨ هجری) ييلی تقويمی.

مجموعەمزغا تيدشلی هەر تورلو يوللانمالار اوچون آدرەس:

Mustafa Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France